

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti – Komunikativní modul

Vztahy rodičů a dětí v rodových ságách

Bakalářská práce

Autor práce: Karolína Tomanová

Vedoucí práce: Mgr. Marie Novotná

Praha 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

V Praze 28. 6. 2018

.....

Karolína Tomanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Marii Novotné za odborné vedení této bakalářské práce, za cenné rady a pomoc, jež mi poskytla.

OBSAH

1. Úvod.....	6
2. Rodové ságy.....	7
2.1. Obsah a struktura rodových ság.....	7
2.2. Spor o autentičnost rodových ság.....	9
3. Charakter staroislandské rodiny.....	11
4. Dětství.....	13
5. Dospívání.....	15
6. Pěstounství.....	17
7. Výzkumná metoda a výzkumné otázky.....	19
8. Vztah otce a syna.....	21
8.1. Pozitivní přístup.....	21
8.1.1. Oblíbené dítě.....	26
8.1.2. Vzájemná podpora.....	26
8.1.3. Prožívání smutku.....	27
8.1.4. Msta za smrt.....	28
8.2. Negativní přístup.....	28
8.2.1. Spor v péči o hospodářství.....	31
8.2.2. Dědičnost chování.....	32
8.2.3. Zlepšení vztahu.....	33
9. Vztah matky a syna.....	34
9.1. Pozitivní přístup.....	34
9.1.1. Kompenzace nedostatku lásky od otce.....	37
9.1.2. Podpora synů a vzdělávání.....	37
9.1.3. Opora ze strany syna.....	38
9.1.4. Matka podněcovatelka.....	38

9.2.	Negativní přístup.....	39
10.	Vztah otce a dcery.....	41
10.1.	Pozitivní přístup.....	41
10.1.1.	Souhlas se sňatkem	44
10.1.2.	Ochrana cti	45
10.1.3.	Oblíbený potomek.....	46
10.1.4.	Emoční podpora	46
10.2.	Negativní přístup	47
10.2.1.	Sňatky.....	49
10.2.2.	Násilí	50
11.	Vztah matky a dcery	51
12.	Pěstounství.....	52
12.1.	Pěstouni jako noví rodiče	52
12.2.	Kompenzace špatných vztahů s vlastními syny	53
12.3.	Zdědění pěstounova majetku.....	54
12.4.	Sociální status pěstounů	54
12.5.	Pěstouni jako zprostředkovatelé vědomostí	56
12.6.	Odebrání potomka z péče	57
12.7.	Vdovy odkládající své děti do pěstounské péče	57
13.	Shrnutí.....	58
14.	Závěr	63
	Bibliografie	66
	Primární literatura	66
	Sekundární literatura	66
	Internetové zdroje	68

1. Úvod

Dlouhé a temné noci islandských zim daly malému ostrovu v severním Atlantiku tradici vyprávění příběhů, jehož pozdější přenesení do písemné formy dalo vzniknout fascinující ságové tvorbě. Ságy dodnes podávají svědectví o vikinských výpravách, bojích, migraci a sporech mezi osidlujícími rody. Zakonzervovaly tak atmosféru světa, z něhož dnes můžeme čerpat poznatky o staroseverské společnosti a raných islandských osadnících.

Pro svou práci jsem si vybrala konkrétní žánr ság, a to pravděpodobně nejznámější a nejpopulárnější rodové ságy, které mi poslouží ke zkoumání povahy vztahů rodičů a dětí. Primární literaturu, na jejímž základě provedu literární analýzu, tvoří osm rodových ság, konkrétně *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, *Sága o lidech z Eyru*, *Sága Gíslim*, *Sága o lidech z Lososího údolí*, *Sága o Grettim*, *Sága o Egilovi*, *Sága o spojencích* a *Sága o Hænsa-Þórim*. V případě prvních pěti ság jsem využila překlady Ladislava Hegera, pro *Ságu o Egilovi* překlad Karla Vrátného a zbylé dva texty používám v originálním znění.

Téma vztahů dětí a rodičů jsem zvolila ke zpracování především z toho důvodu, že jsem se nesetkala s jeho komplexním zpracováním, které by podávalo zprávu o typech přístupů, jež rodiče ve vztahu ke svým potomkům uplatňovali, a jak na ně reagovaly samotné děti. Literatura zaměřená na vztahy rodičů a potomků se nejčastěji zaměřuje na problematické děti typu Egila a Grettiho, které jejich vlastní otcové nenáviděli. Dozvídáme se však málo o tom, čím byly podmíněné dobré vztahy s otci, nebo jaký přístup k dětem měly matky. Dcery, jež nepatří mezi hlavní protagonistky příběhu taktéž bývají opomínány. Zajímá mne tedy, proč tomu tak bylo, a jakou vztahovou dynamiku autoři považovali za nejpodstatnější zmínit. Kromě toho, protože dle ság bylo zvykem, aby některé děti strávily podstatnou část života v péči jiných opatrovníků než biologických rodičů, zahrnu do svého průzkumu také pěstounství.

Nejprve však představím žánr rodových ság, kontext, v němž vznikly a jejich hypotetický účel. Dále popíšu jejich obsah a strukturu obecně platnou pro tento žánr a následně vyčlením prostor polemice o jejich autentičnosti. Ve třetí kapitole se budu zabývat charakterem staroseverské rodiny, její velikostí, a kdo do ní spadal. Považuji taktéž za důležité objasnit období dětství a dospívání a způsob, jakým byly tyto dva koncepty pojímány staroseverskou společností. Na závěr teoretické části se zaměřím na instituci pěstounství. Dále se již budu zabývat samotnou literární analýzou, která objasní mé hlavní otázky týkající se vztahu staroseverských dětí a rodičů v rodových ságách.

2. Rodové ságy

Rodové ságy, známé také pod názvem ságy o Islandřanech, jsou jen jednou z kategorií ság napsaných na Islandu během období středověku. Jedná se o prozaická vyprávění, psaná staroseverským jazykem, která popisují historické události severských a keltských obyvatel Islandu. Převážná část byla sepsána ve 13. a 14. století, ačkoliv jejich příběhy vyprávějí o událostech z konce 9. století až do 11. století, tedy z období osídlování Islandu. Mezi rodové ságy se řadí kolem čtyřiceti děl o různé délce a několik kratších povídek (*þættir*). Ústředními motivy těchto ság jsou konflikty mezi klany, rodové i rodinné vztahy, krevní msty nebo také vyhnanství. Popisují mnohdy několik dějových rovin a nemají pouze jednu ústřední postavu, jako v případě *Ságy o lidech z Lososiho údolí* či *Ságy o lidech z Eyru*. Nicméně jsou mezi nimi i takové, které svého hlavního protagonistu mají, což je případ *Ságy o Grettim*. Jedním z nejnápadnějších znaků rodových ság je přesné zasazení postav do rodokmenů. Genealogie byla pro zapisovatele ság velmi důležitá. Sloužila totiž, v období nového rozdělení společnosti a sporů mezi velkými rody v průběhu 13. století, mimo jiné také jako verifikátor rodové historie velkostatkářů (*stórbændr*). Jesse Byock, profesor staroseverštiny a skandinávských studií na Kalifornské univerzitě v Los Angeles, tvrdí, že rodové ságy sloužily jako nástroj pro nárokování si vůdcovství v určité oblasti, a ačkoliv jsou autoři ság o Islandřanech neznámí, je pravděpodobné, že někteří z těchto velkých vlastníků islandské půdy se podíleli na psaní příběhů, které do jisté míry reflektovaly jejich zájmy.¹

2.1. Obsah a struktura rodových ság

Rodové ságy v podstatě pojednávají o sociálních problémech. Jejich ústředním tématem bývá spor, kolem něhož se mnohdy odehrává hlavní děj, a kdy jedno rozřešení střídá další konflikt. Tyto texty odrážejí úzkost pojící se s udržením si majetku, bohatstvím a s ním související mocí. Středověký Island byl evropskou raritou v tom smyslu, že neměl žádnou centralizovanou vládu, což mnohdy bohaté rody svádělo ke snaze získat si ve společnosti autoritu. Spory v ságách se řešily buďto nenásilně, nebo násilně v podobě krevní msty, či se jim předcházelo vytvářením a udržováním pout, ať již šlo o pouta příbuzenská, přátelská nebo přísahy, tak i spojenectví méně formální. Takové aliance často

¹ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 343-344.

podněcovaly účast ve sporech a zaplétaly do nich další skupiny lidí.² Krevní mstou se pak v ději ság započíná spirála nekonečných svárů, které končí smrtí velkých postav příběhu, jak tomu je například v *Sáze o lidech z Lososího údolí*. Je nutno zmínit, že v těchto staroseverských konfliktech našly své podstatné místo i ženy. Právě ženy bývají v ságách nemálo podněcovatelkami sporů, jež končí krevní mstou.

Samotné příběhy ság se vyznačují představením protagonistů a poměrně podrobným úvodem do genealogie postav, jež v příběhu vystupují. V delších ságách jsou postavy představovány v průběhu vyprávění tak, jak do něj vstupují. Jelikož je ústředním tématem ság spor, je podstatné náležitě představit všechny osoby, které do něj jsou nějakým způsobem zapleteny. A je to právě tento rozsáhlý popis postav a jejich rodinných vazeb, co mi poslouží k rozluštění typů vztahů, které se mezi rodinnými příslušníky v ságách o Islandě objevují. Mimo to se zde často vyskytují antagonické popisy protagonistů, které mají čtenáři přiblížit důvody ke konfliktům. Takovým příkladem je konflikt, který započne mezi Hænsa-Þórim a Blund-Ketilem v *Sáze o Hænsa-Þórim*, v níž je zámožný a respektovaný statkář Blund-Ketill popsán jako „nejpopulárnější muž v kraji“, kdežto Hænsa-Þóri je o něco nuznější a lidé jej nemají v oblibě. Zároveň jsou mnohdy vlastnosti hlavních postav vykresleny superlativně. Theodore M. Andersson dává ve své práci s názvem *The Icelandic Family Sagas* příklad z *Hávarðar saga Ísfirðings*, kde je Óláf označen za „nejskvělejšího muže“.³ Většinou mezi protagonistou a antagonistou dojde k nějakému sváru, který započne hlavní konflikt, kolem něhož se odehrává hlavní děj díla. Sága se vyznačuje postupným stupňováním napětí, které má pokaždé nějaký bod zlomu. Tento bod zlomu je nejčastěji představován bojem, jenž většinou končí smrtí jedné nebo obou stran. Smrt postavy bývá obvykle pomstěna členem rodového klanu a msty se nemusí dostat tomu, kdo vraždil. Mnohdy se msta provádí na jiném členu rodiny. Nerovnováha v podobě konfliktu se vrací zpátky do rovnovážných kolejí díky smíření, které může mít formu smíření osobního po oboustranném uspokojení, nebo se vše řeší pomocí zákonů. Když už je hlavní spor vyřešen, následuje obvykle výčet následků, které z něj vyplynuly, resp. jakým životem žili protagonisté po onom sporu. V *Sáze o lidech z Lososího údolí* je popsáno, jak se po všech krevních mstách Guðrún stala první a nejvýznamnější jeptiškou na Islandu, a jak svůj život dožila v Helgafellu, kde je také pohřbená. Anderssonova analýza ság vede k závěru, že se v rodových ságách nachází neustále se opakující

² Byock, *Saga Form, Oral Prehistory, and the Icelandic Social Context*, s. 167-168.

³ Andersson, *The Icelandic Family Saga*, s. 7.

schematické prvky a vzorce, které jsou většinou ság společné – ať už jde o genealogický úvod, obsah zabývající se konfliktem mezi dvěma stranami, vyvrcholení končící něčí smrtí, která bude následně pomstěna, a nakonec se vše vyřeší buď dohodou nebo soudem, tak o zakončení ságy, které se týká přeživších sporu nebo dalších dobrodružných zážitků.⁴

2.2. Spor o autentičnost rodových ság

Z důvodu interference mocných velkostatkářů do psaní ság, ale i kvůli dlouhé časové prodlevě mezi dějem příběhů a samotným zaznamenáním událostí, se historici neshodují v názoru na historickou relevanci rodových ság. Otázky věrohodnosti rozdělávaly akademiky 20. století zajímající se o staroseverskou literaturu na dvě skupiny. Jedna se přiklání spíše k názoru, že rodové ságy vznikly ústním předáváním informací o konkrétních událostech. Druhá teorie, která je dnes už rozšířenější, je o něco skeptičtější a pracuje s myšlenkou, že děj těchto ság jen reflektuje vysokou dávku fantazie a tvůrčí kreativity středověkých zapisovatelů.⁵ Zastánci tohoto přístupu argumentují vlivem evropské kontinentální literatury na literaturu islandskou. Francouzské romány ze 13. století tak pokládají za nezbytné pro vznik ság. Nicméně, ačkoliv ságy nejsou přesným odrazem skutečných událostí, poskytují poměrně dobrou představu o místním prostředí ve středověku.⁶

Problematikou pravdivosti rodových ság se zabýval i Michajl Ivanovič Steblin-Kamenskij. Tento autor se ptá, co je vlastně pravdou, když ságy čteme. Na tyto texty se nemůžeme dívat okem moderního člověka, který má o pravdě úplně jinou představu než středověký zapisovatel velkolepých příběhů. Dnes rozlišujeme mezi pravdou uměleckou a pravdou historickou, která zahrnuje přesné a vědecké informace o tom, co se stalo. Historická pravda však nedokáže zaznamenat úplnou skutečnost, která se dané doby, místa či osoby týkala. Jednoduše proto, že neexistují dokonalé záznamy. Z toho důvodu mohou být některé aspekty historie reprodukovány a stát se tak „uměleckou pravdou“, čili smyšlenkou. Děje se tak vědomě a autor své dílo s tímto záměrem vytváří a je si toho vědom. Ságy se dle Steblin-Kamenského vykládají třemi základními způsoby – jakožto pravda historická (srovnávají se různé prameny a ověřuje se chronologie), pravda umělecká (chápe se jako výmysl autora) a nakonec jako něco mezi těmito dvěma

⁴ Andersson, *The Icelandic Family Saga*, s. 7.

⁵ Kadečková, *Dějiny Islandu*, s. 19-21.

⁶ Byock, *Saga Form, Oral Prehistory, and the Icelandic Social Context*, s. 153-154.

pravdami. Pro středověkého Islandřana ale zřejmě existovala jen jakási pravda synkretická, která v sobě spojovala jak přesnost, tak i reprodukci historické skutečnosti. Steblin-Kamenskij tuto pravdu nepovažuje za něco mezi uměleckou a historickou pravdou, ale za určitou třetí dimenzi pravdy, která je pro moderního člověka nepochopitelná, a proto se jeví jako složité určit, co je v sáze historickou pravdou, a co je naopak smyšlenkou. Staroislandřan podle všeho rozlišoval jen mezi „pravdou“ a „lží“, neuvažoval v našich moderních pojmech, proto nemohly být rodové ságy svými současníky považovány za uměleckou smyšlenku. Pokud bychom o rodových ságách přemýšleli v termínech staroislandského člověka, museli bychom je považovat buďto za „lež“, nebo „pravdu“, přičemž Steblin-Kamenskij považuje pohled na rodové ságy jejich současníky jako na lživé za nepravděpodobné, jelikož se výrazu „lživý“ v jejich kontextu nepoužívá, na rozdíl od legendárních ság (*fornaldarsögur*). Zřejmě je tedy považovali za pravdivé, jelikož synkretická pravda přesahuje obě výše vymezené „moderní“ pravdy. Steblin-Kamenskij svou myšlenku uzavírá tím, že se v ústní tradici záznamy o konfliktech popisovaných v rodových ságách mohly zachovat jen jako vyprávění obsahující synkretickou pravdu, která zahrnovala jisté množství smyšlenek, jež ale byly považovány za pravdu.⁷

Více než cokoliv jiného však považují ságy za texty, které nabízejí vhled do islandského středověkého myšlení, do společenského systému a struktury vztahů, jež se v rámci společnosti vyskytovaly. A slouží tedy jako slušné měřítko pro studium rodinných vztahů na středověkém Islandu.

⁷ Steblin-Kamenskij, *Svět islandských ság*, 20–48.

3. Charakter staroislandské rodiny

Islandská středověká domácnost, jejímž obydlím býval hlavně statek, obecně měla alespoň jednoho vlastníka, muže či ženu. Nebylo však vyloučené, aby se pozice hlavy domácnosti sdílela. V případě svobodných bratrů žijících na jednom hospodářství se jednalo o běžnou praktiku. V domě ale také žili závislí členové rodin: děti a staří. Příležitostně trávili jistý čas na statcích také norští mořeplavci, a to především přes zimu, poté lidé hledající úkryt či putující na Alping. Jedna osoba zároveň mohla náležet k více domácnostem.⁸ To se týkalo například chovanců přicházejících do domácností pěstounů ještě v útlém věku.

V době psaní ság mělo slovo *hjón* širší význam, než jen manželský pár, jak je tomu v moderní islandštině. Označovalo celou domácnost, včetně služebných.⁹ Služební tvořili běžnou součást domácností, dokonce natolik běžnou, že i ti nejchudší farmáři měli ženu či dvě na výpomoc s dojením.¹⁰ Služebnictvo mohlo uzavírat sňatky a pobývat se svým manželem či manželkou a koneckonců i dětmi (popř. starým rodičem potřebujícím péči) na hospodářství, kde sloužilo. Přesto se zdá, že mnoho takových rodin bylo rozděleno a jejich členové pracovali na rozdílných statcích.¹¹ Ságy však podávají rozsáhlá svědectví pouze o bohatých hospodářstvích vůdců a velkých farmářů, domácnosti chudých rodin zmiňují spíše vzácně.¹² Problémem pro studium vztahů uvnitř rodiny a její samotné struktury je podle něj i fakt, že se ságy soustředí na spory a jiné události mimo domácnost, nikoliv uvnitř.¹³

Podle Byocka byla islandská rodina ve vikinském období nukleární. Hospodář žil se svou ženou na vlastním hospodářství a společně tak vytvářeli nezávislou jednotku produkující obživu pro vlastní spotřebu.¹⁴ Jochens na tuto teorii také naráží, když tvrdí, že ačkoliv velikost domácnosti záležela na biologickém a sociálním statusu rodiny, sdílená domácnost představovala jen přechodné zřízení, ale ve výsledku šla k nezávislým celkům. Žena se dle ní kupříkladu nenastěhovala do domu svého manžela, pokud její tchyně ještě žila. Přesto připouští, že domácnosti mohly mít rozsáhlý charakter, například

⁸ Miller, *Some Aspects of Householding in the Medieval Icelandic Commonwealth*, s.322.

⁹ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 116.

¹⁰ Miller, *Some Aspects of Householding in the Medieval Icelandic Commonwealth*, s.329.

¹¹ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 121.

¹² Miller, *Some Aspects of Householding in the Medieval Icelandic Commonwealth*, s.323.

¹³ Tamtéz, s. 337.

¹⁴ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 188.

když spolu žili stále ještě svobodní bratři.¹⁵ William Ian Miller má na podobu rodiny opačný názor. Dle něj byla právě nukleární rodina přechodným zřízením a významnou část představovaly komplexní domácnosti. Dospělí synové totiž mohli zůstat na statku rodičů a hospodařit společně s nimi nebo mohli po svém sňatku statek převzít ještě za života rodičů. Stejně tak provdané dcery někdy žily se svými manželi v domě rodičů. Nicméně, i přesto se malé domácnosti vyskytovaly. Šlo o domácnosti vdov či středně velkých hospodářů. Přirozeně vznikaly malé domácnosti po svatbě mladých lidí, kteří zakládali nová vlastní hospodářství. Neolokalismus však nebyl pravidlem a týkal se spíše bohatých rodin, které si koupi takového hospodářství pro mladou rodinu mohly dovolit.¹⁶ Velikost domácnosti velmi záležela na velikosti majetku konkrétní rodiny.¹⁷ Miller ale také připomíná, že historické prameny postihující téma domácností neposkytují dostatek materiálu pro statistickou analýzu a určení, jaký typ domácnosti ve skutečnosti na Islandu převažoval, a to kvůli malému vzorku, který poskytují a záměrnému výběru bohatších domácností.¹⁸

Ať už tedy domácnost měla nukleární charakter, anebo komplexní, role rodiny a celého rodu byla pro středověkého Islandana velmi důležitá. Rozlišoval mezi pokrevním příbuzným (*frændr*) a nepokrevním příbuzným (*mágr*). Tyto příbuzenské vazby hrály eminentní roli při žalobách a během sporů s jinými rody. Islandan mohl očekávat podporu primárně od svých nejbližších příbuzných, tedy rodičů, dětí, sourozenců, strýců a švagrů. Příbuzenství na Islandu však představovalo relativně ohebný koncept, který zahrnoval jak pokrevní příbuzné, tak příbuzné získané sňatkem, ale také přísežné bratry (*svarabróðir*; *eiðbróðir*) a nevlastní bratry (*fóstbróðir*).¹⁹ Z toho vcelku jasně vyplývá, že rodinná a rodová pouta sahala daleko za hranice hospodářství.

¹⁵ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 117.

¹⁶ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 125-126.

¹⁷ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 125.

¹⁸ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 113.

¹⁹ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 188.

4. Dětství

Koncept dětství ve středověku není snadno uchopitelným tématem. Historici mnohdy debatují, zda takové pojetí daného období lidského života v „době temna“ vůbec existovalo, zatímco jiní o jeho existenci nepochybuji. Philippe Ariés se domnívá, že ve středověkém světě nebylo pro dětství místo,²⁰ zatímco medievalisté Ármann Jakobsson a Chris Callow se proti tomuto názoru vymezují.²¹ Své postřehy Callow demonstruje jak na příkladech ze zákoníku *Grágas*²², tak také na vybraných ságách různých žánrů. Je navíc nutné si uvědomit, že ságy a další středověké islandské texty byly psány společenskou elitou pro elitu.²³ Christiane Klapisch-Zuberová tvrdí, že mimo zámožné kruhy společnosti, které své emoce uměly vyjadřovat lépe, se svědectví o vztahu mezi rodiči a dětmi vyskytují jen ojediněle.²⁴ I tak se z těchto dokumentů můžeme dovědět alespoň některé charakteristiky typické pro vztahy staroislandských rodičů a dětí, jaký postoj byl k dětem různého věku zaujímán, jaké formy výchovy existovaly, či jak středověká islandská společnost vůbec vnímala věk lidí.

Zdá se, že zaznamenávání chronologického věku v rodových ságách sloužilo jako přesné určení času, v němž se staly určité důležité události, které by s nimi spojovaly předka autora ságy.²⁵ Věk lidí se určoval nikoliv podle let, ale podle zim. Již ve třech letech ságy přisuzují chlapcům, již v příběhu sehrají podstatnou roli, chování, které je ve srovnání s hochy jejich věku nevídané.²⁶

Děti představovaly na středověkém Islandu praktický zdroj pracovní síly na hospodářství, ale i prostředek pro upevňování spojenectví mezi rody.²⁷ I přesto ale nebyly projevy sentimentu a výchova dítěte v raných letech nic výjimečného, alespoň dle dochovaných pramenů.²⁸ Každé dítě muselo mít otce, a tak se po porodu novorozeně otci předalo v rámci rituálu, který byl stejně důležitý jako porod sám. Otec pak dítě pojmenoval. Dávání jména doprovázelo pokropení dítěte vodou. Ačkoliv Jenny Jochens podotýká, že šlo o praktiku, jež byla rozšířena spíše v pohanských královstvích než u

²⁰ Ariés, *Centuries of Childhood*, s. 33.

²¹ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, s. 45; Jakobsson, *Troublesome Children in the Sagas of Icelanders*, s. 5–6.

²² Grágás (česky Šedá husa) je islandský zákoník ze 13. století.

²³ Lewis-Simpson, *The Challenges of Quantifying Youth and Age in the Medieval North*, s. 5

²⁴ Le Goff, *Středověký člověk a jeho svět*, s. 256.

²⁵ Tamtéž, s. 50.

²⁶ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, s. 50.

²⁷ Lewis-Simpson, *The Challenges of Quantifying Youth and Age in the Medieval North*, s. 9.

²⁸ Tamtéž, s. 9

islandských statkářů, rodové ságy v hojném počtu tuto praktiku dokládají i mezi statkáři.²⁹ Děti se někdy pojmenovávaly po svých prarodičích, což představovalo jistý symbol příbuzenských vazeb a dědický systém, který byl v islandské společnosti zakořeněn.³⁰ Ovdovělé matky taktéž někdy pojmenovávaly své děti po mrtvých otcích.

Ságy nepodávají pouze důkazy o „praktičnosti“ dětí vzhledem k výpomoci na statku či uzavírání spojenectví nebo pokračování rodu. Vyobrazují je také jako děti, které si hrají. Povídka *Bolla þáttir Bollasonar* poznamenává, že si sedmi či osmiletý Óláf šel postavit domek, jako to běžně děti dělávaly. *Króka-Refs saga* hovoří o chlapci, který měl loďku na hraní. *Sága o Njálovi* zaznamenává tři děti hrající hru, jež napodobuje události, které se přihodily na sněmu. V *Sáze o Egilovi* jsou zase popsány míčové hry. Hraní her mohlo u dětí rozvíjet dovednosti jak fyzické, tak i sociální, které byly nezbytné pro to, aby se vyvinuly ve schopné dospělé. To naznačuje, že koncept dětství jako něčeho odlišného od dospělosti na Islandu existoval. Ságy děti vykreslují jako méně způsobilé, méně zkušené a fyzicky slabší než dospělé, občas je také ságy asociují s hraním her.³¹

²⁹ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 81-82.

³⁰ Lewis-Simpson, *The Challenges of Quantifying Youth and Age in the Medieval North*, s. 7.

³¹ Hansen, *Representations of Children in the Icelandic Sagas*, s. 6-9.

5. Dospívání

Shannon Lewis-Simpson poznamenává, že na rozdíl od evropského jihu nehrál na severu tolik roli chronologický věk, jakožto věk individuální.³² Zda byl někdo považován za starého nebo mladého, záleželo spíše na individuálních vlastnostech jedince, což vytváří další překážky v určení dětství. V ságách bývá věk určován u postav do dvacátého roku života, poté bývají zmínky o stáří lidí pokročilého věku. O chronologickém věku postav, které se nachází uprostřed tohoto spektra, toho moc nevíme. Podle Lewis-Simpsonové se obyvatelé středověkého Islandu příliš neřídili klasickým rozdělením životního cyklu,³³ přičemž ve staroseverských textech se objevují jen dvě definovaná stadia lidského života, a to dětství a dospělost a jakási „střední fáze“ mezi dvanáctým a šestnáctým rokem života, kdy jedinec na základě svých dovedností vstupoval do světa dospělých.³⁴ Ačkoliv staroseverština nemá výraz pro adolescenci, Carolyn Larrington připomíná, že raná literatura zaznamenává tuto etapu se všemi s ní spojenými aktivitami a chováním, očekáváními i výhodami. Rodové ságy sice explicitně nepopisují iniciační rituály při přechodu z dětství do dospělosti, nicméně studium tohoto jevu nabízí myšlenku, že jako přechodový rituál chlapců mohla sloužit například první cesta na Alþing, výprava do Norska nebo účast na nájezdu. Manželství, signalizující sexuální vyspělost, následuje až po takových výpravách, ačkoliv zasnoubení mohlo proběhnout ještě před odjezdem.³⁵ V životě mladého Islandana se zdají být velmi významnými milníky dvanácté a šestnácté narozeniny. Pro dívky to však neplatí. Záznamy o jejich chronologickém věku ságy poskytují tak zřídka, že se nabízí otázka, jestli ženy vůbec podstupovaly nějaký významný přechod z dětství do dospělosti. Status dospělých dívky získávaly, pokud se provdaly.³⁶

Dvanáctý rok života představuje v ságách milník, v němž se často vyzdvihuje vyspělost mladých mužů. Ólaf Páv ze Ságy o lidech z Lososího údolí se ve dvanácti letech vydal na sněm a „*lidé z okolních krajů se převelice divili, jak krásně je urostlý. Ólaf si také potrpěl na hezké šaty a vybrané zbraně. I v tom vynikal nad ostatní muže.*“³⁷ Ve stejné sáze se vyskytuje postava Bolliho Bollasona, kterému bylo dvanáct let a „*byl již tělesně i duševně zcela dospělý, takže se mu málokdo z mladých lidí, třebaž zralejších věkem, mohl*

³² Hansen, *Representations of Children in the Icelandic Sagas*, s. 2.

³³ Rané dětství (infantia, 0-7 let), dětství (pueritia, 7-12 let), adolescence (adolescencia, 12/14-20 let), dospělost (juventus, 20-40 let), stáří (senectus, 20-60), senilita (senium, nad 60 let); tamtéž, s. 3.

³⁴ Tamtéž, s. 3.

³⁵ Larrington, *Awkward adolescence: Male Maturation in Norse Literature*, s. 147.

³⁶ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, s. 49.

³⁷ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 16.

rovnat. “³⁸ Dvanáctý rok byl pro chlapce nejranějším věkem, kdy mohl vstoupit do světa dospělých. Sám se stával plně dospělým až po patnáctém roce života. Chris Callow dále tvrdí, že odkazy k věku mužů se ztenčují v momentě, kdy dosáhnou pozdní puberty (nad patnáctý rok) a opětovný zájem o věk protagonistů se vyskytne až po překročení úctyhodných sedmdesáti či osmdesáti let.³⁹ Callow si myslí, že z pohledu středověkých zapisovatelů ság byl zájem o zaznamenání výjimečných chlapeckých aktivit mezi dvanáctým a šestnáctým rokem. Konání nevšedních věcí právě v tomto období bylo pravděpodobně podle vypravěčů pozoruhodnější pro zapsání a zřejmě i způsob, jakým si přáli vylíčit společenské jednání. Do dvanáctého roku byl pravděpodobně středověký Islandčan také považován za nedostatečně psychicky i fyzicky vyspělého, jelikož *Grágas* určovala aktivity, které nebylo vhodné u takového dítěte provádět. Nedoporučovalo se například nutit dítě mladší dvanácti let držet půst a ani se proti němu nemohlo vést řízení ve věci vraždy. Takováto doporučení zároveň platila jak pro chlapce, tak i pro dívky. Rozdíly v rovině právní mezi oběma pohlavími se vyskytují právě až od dvanáctého roku. Neprovdané dívky a chlapci však byli bez jakékoliv moci do svých šestnácti let, jelikož nemohli dědit, a tak se nacházeli plně pod autoritou svých rodičů či opatrovníků. Od šestnáctého roku chlapci mohli dědit majetek, provdat svou ovdovělou matku, stíhat jiného za zabití a vybrat si hospodářství, na kterém by chtěli žít. Dívky od toho samého věku mohly dědit a nárokovat si svůj majetek, a pokud již byly ovdovělé, měly stejná práva jako šestnáctiletí chlapci. V případě, že dívka byla ještě svobodná, tak tato práva nabývala až rokem dvacátým, přičemž není znám minimální věk pro sňatek dívek, nicméně se očekávalo, že se provdají do šestnáctého roku života.⁴⁰ Tak či onak, v rodových ságách se v drtivé většině odkazuje k věkům chlapců, k dívčím spíše výjimečně, což je způsobeno také tím, že chlapci a muži jsou mnohem častěji v příbězích součástí mimořádných jednání.

³⁸ *Sága o lidech z Lososiho údolí*, kap. 59.

³⁹ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, s. 50.

⁴⁰ Tamtéž, s. 49.

6. Pěstounství

Běžnou praktiku na středověkém Islandu představovalo pěstounství rozšířené mezi statkáři. Rodiče své děti posílali na výchovu k jiným rodinám tak často, že autoři ság v některých případech považovali za podstatné poznamenat, že dítě vyrostlo doma.⁴¹ Část povinností spojená s výchovou dítěte tak přecházela na jiné lidi než biologické rodiče. Ve většině případů nešlo o děti nechtěné, nemilované nebo odložené, ale vážené a vysoce ceněné členy obou rodin, biologické i pěstounské.⁴²

V islandské společnosti, která rozdělovala příbuzenství na pokrevní (*frændr*) a nepokrevní (*mágr*), hrály takovéto vztahy velkou roli při mobilizaci lidí v případě, že některý příbuzný potřeboval pomoc, a to jak právní, tak politickou.⁴³ Anna Hansen připomíná, že pěstounství představovalo seriózní transakci ošetřenou zákony. Tato transakce zahrnovala předání dítěte a prostředků nezbytných pro jeho kvalitní výchovu. Spolu s ní se pojila též čest, status a jmění. Případné incidenty řešila *Grágás*. Pokud pěstoun vrátil dítě rodičům, zákon mu ukládal povinnost vrátit veškeré prostředky, které obdržel jako příspěvky na výživu dítěte. Zůstávaly mu jen v momentě, kdy si rodič dítě vyžádal sám. Jestliže pěstoun zemřel, chovanec mohl být zděděn, ale noví pěstouni se mohli rozhodnout, zda převezmou odpovědnost za výchovu dítěte, nebo jej vrátí rodičům. *Grágás* pěstounství představuje jako dobrovolnou transakci uzavřenou dvěma stranami, z nichž ideálně ani jedna nebyla k dohodě donucena.⁴⁴

Podle Williama Iana Millera existovaly tři typy těchto ujednání: a) pěstouni byli nižšího společenského postavení než rodiče dítěte, přičemž navrhuje, že výchova takového dítěte mohla představovat pokutu uvalenou zámožnější rodinou; b) pěstouni i rodiče byli stejného postavení, mnohdy příbuzní, a důvodem pro pěstounství bývalo udobření si člena rodiny či jako potvrzení a podpora jisté dohody; c) pěstouni vychovávali děti svých méně zámožných příbuzných. Ve všech případech podle něj mohly být děti považovány za přítěž, i když v prvním pěstouni alespoň získali ochranu od rodičů dítěte. Ve zbylých modelech představovaly děti jen malý zisk pro svého opatrovatele, spíše byly dalšími hladovými krky čerpajícími zásoby. Mnoho dětí obou pohlaví z nižších tříd se však setkávalo s realitou, kdy nevyrostaly u svých rodičů, a navíc po dosažení adolescence

⁴¹ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 122.

⁴² Hansen, *Fosterage and Dependency in Medieval Iceland*, In: *Youth and Age in the Medieval North*, s. 73.

⁴³ Byock, *Viking Age Iceland*, s.188–189.

⁴⁴ Hansen, *Fosterage and Dependency in Medieval Iceland*, In: *Youth and Age in the Medieval North*, s. 78.

přecházely rovnou do služby.⁴⁵ Gunnar Karlsson se domnívá, že skutečným důvodem pro odevzdávání chlapců z islandské elity do chudších rodin bylo jejich zocelení.⁴⁶

Staroislandané používali termín pěstouna také pro zachycení vztahů uvnitř domácnosti. Dětem rodiče přidělovali pěstouny z řad služebnictva. Pěstounky v tomto prostředí působily jako kojné a muži dostali za dítě speciální odpovědnost. Dívkám mohli sloužit jako osobní strážci a chlapce učili dovednostem v boji.⁴⁷

⁴⁵ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 122–123.

⁴⁶ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, In: *Children, Childhood and Society*, s. 47.

⁴⁷ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 124.

7. Výzkumná metoda a výzkumné otázky

V následujících kapitolách se objevuje značné množství staroislandských jmen a dalších výrazů ponechaných v původním tvaru. Z toho důvodu si dovolím krátkou poznámku týkající se výslovnosti některých písmen staroislandské abecedy. *Ð* a *ð* se čtou jako anglické *th* ve slově *that*, *Þ* a *þ* jako anglické *th* ve slově *thing*, *Æ* a *æ* jako dlouhé otevřené *e*, *Q* a *q* se čtou podobně jako české *o*. V citacích přeložených textů ponechávám tvary jmen ve stejné podobě, v jaké je použili překladatelé, a nikterak je nepozměňuji. Ve vlastním textu u daných osob již používám staroislandský tvar jména bez nominativního zakončení.

Pro svůj literárněvědný výzkum jsem použila osm rodových ság. Jejich výběr probíhal na základě čtyř sekundární literatury, která mne navedla na ságy, jež obsahovaly dostatek materiálu pro téma mého výzkumu. Jednalo se o následující ságy, jejichž staroseverské názvy uvádím v závorkách: *Sága o Eiríkovi Zrzavém (Eiríks saga rauða)*, *Sága o lidech z Eyru (Eyrbyggja saga)*, *Sága o Gíslim (Gísla saga Súrssonar)*, *Sága o lidech z Lososího údolí (Laxdæla saga)*, *Sága o Grettim (Grettis saga Ásmundarsonar)*, *Sága o Egilovi (Egils saga Skalla-Grímssonar)*, *Sága o spojencích (Bandamanna saga)* a *Sága o Hænsa-Þórim (Hænsa-Þóris saga)*. V případě prvních šesti ság jsem využila jejich překladů do češtiny, poslední dvě jsem analyzovala v původním jazyce.

Analýza výše uvedených ság probíhala vypsáním veškerého materiálu týkajícího se vztahů dětí a rodičů, popřípadě pěstounů. Pomocí kódů jsem jednotlivé typy vztahů rozřadila do zvláštních kategorií, kterým jsem následně nadřadila kategorie „pozitivní přístup“ a „negativní přístup“, jež tvoří samostatné podkapitoly. Každá taková podkapitola, u níž to materiál dovozoval, je uvozena tabulkami obsahujícími krátká uvedení do vztahů mezi jednotlivými aktéry a výňatky ze samotných ság. Ke konkrétním případům se následně vracím v rámci samotné analýzy a k příkladům z tabulek náležitě odkazuji.

Hlavní výzkumné otázky, které jsem pro tuto práci zvolila, znějí:

- **V čem se lišil vztah otců s dcerami a syny?**

Vcelku logicky předpokládám, že se přístup rodičů k dětem různého pohlaví lišil. Výchova dívek a chlapců musela probíhat rozdílným způsobem vzhledem k jejich odlišné budoucí roli ve společnosti. Zajímá mne tedy, jaké jsou zásadní rozdíly ve vztazích otců se syny a dcerami.

- **Jak se dle ság lišil vztah matek s dcerami a syny?**

Stejně jako mne zajímá vztah otce s dětmi, tak hodlám věnovat pozornost matkám a zjistit, v čem podle autorů ság spočívala role matky, zda jsou rozdíly ve vztahu k dcerám a synům, případně, jak potomci její roli vnímali.

- **Zaměřovaly se ságy více na zaznamenávání pozitivních, či naopak negativních vztahů mezi rodiči a dětmi? Jakým způsobem byly vyjadřovány ty pozitivní a jak negativní?**

- **Lišily se vztahy pěstounů a chovanců od vztahů biologických rodičů a jejich dětí?**

Jelikož pěstounství představovalo na Islandu poměrně populární instituci a ze sekundární literatury se dozvídáme spíše o jeho právním charakteru, případně, k jak společensky postavenému pěstounovi děti odcházely, zajímá mne, jak staré děti při odchodu do pěstounství byly, a jaký to mělo vliv na jejich vztah s rodiči i pěstouny.

8. Vztah otce a syna

V rodových ságách si lze všimnout velké řady různých vztahů mezi syny a otci. Některé jsou méně propracované než jiné: někdy sága pouze zmiňuje, že protagonista měl děti určitého jména, které se později staly manžely či manželkami jiných významných hospodářů, ale čtenář už se o nich nic konkrétnějšího nedozví, natož aby mohl sledovat, jak se vztah rodiče s těmito dětmi vyvíjel od narození až do dospělého věku. V následujících podkapitolách se pokusím zachytit některé významné aspekty vztahů mezi otci a syny, které rozdělují dle jejich charakteru na pozitivní a negativní. Nicméně, stále se jedná o mezilidské vztahy, které nejsou vždy černobílé, a proto v nich lze sledovat i určité změny, na něž v průběhu textu upozorním. Na tomto místě je nutné ještě připomenout, že rodové ságy obsahují velké množství případů krevní msty, kolem nichž se mnohdy odehrává celý příběh. Otcové, ale i matky, tak často mstili smrt svých synů a naopak, synové se mnohdy dožadovali odvety za smrt svých otců. William Ian Miller nachází korelace mezi spory a kulturou rodové cti.⁴⁸ Pomsta smrti blízkého je běžným a snad i předpokládaným důsledkem, pokud se na ní někdo podílel s použitím násilí, a vypovídá jak o zachování rodové cti, tak o středověké islandské politice.⁴⁹

8.1. Pozitivní přístup

Sága o Gíslim
Þorbjörn + Gísli
Gísli, syn Þorbjörna, se rozhodne zabít muže, který chodí za jeho sestrou a ani po Þorbjörnově zákazu od svého jednání neupustí. Þorbjörnovu druhému synovi Þorkelovi to nevadí, ale Gísli jedná. Následuje: „ <i>Þorkel se uklidnil a posadil se k mrtvému Bárðovi, kdežto Gísli jel domů a vyprávěl otci, co se stalo. Otec byl spokojen. Poměr mezi bratry však ochladl.</i> “ ⁵⁰

⁴⁸ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 181.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ *Sága o Gíslim*, kap. 2.

Sága o Grettim
Ásmund + Gretti
<p>Ásmund má několik dětí, z nichž nemá rád jednoho syna, zatímco další ano. „Ásmund pravil, že se domnívá, že z Atliho bude znamenitý hospodář, chytrý a bohatý.“⁵¹ Je to jediný syn, na kterého se může spolehnout, protože tvrdí: „Bez něho bych se těžko obešel...“⁵² Atli byl také synem, který se postaral o otcovo hospodářství, když zestárl: „Ásmund velmi sešel stářím a jen málokdy opouštěl své lůžko.... Proto se všeho hospodářství a správy majetku ujal Atli. A zdálo se, že všechno se daří dobře, neboť Atli byl mírný a moudrý.“⁵³ Když se blíží Ásmundův konec, nechá k sobě přivolat své dva syny, Atliho a Illugiho. Illugi je ještě příliš mladý, a tak odevzdá hospodářství Atlimu. Atlimu navíc řekne: „Přál bych si proto, aby tě všichni moji příbuzní podporovali, jak jen budou moci.“ Mladému Illugimu prorokuje skvělou budoucnost: „...z Illugiho, který je ještě mlád, bude jednou skvělý muž, uchová-li si zdraví.“⁵⁴</p>
Sága o Egilovi
Kveldúlf + Þórólf a Skallagrím
<p>Velmi blízký vztah se svými syny má v této sáze Kveldúlf. Jeho starší syn se jmenuje Þórólf, druhý Skallagrím. Sága rozpracovává zvláště vztah mezi Kveldúlfem a Þórólfe, který je plný respektu jednoho vůči druhému. „Když bylo Þórólfovi dvacet let, chystal se na výpravu a otec mu opatřil dlouhou loď... Þórólf přivážel z výprav mnoho vzácných věcí a dával je otci a matce.“⁵⁵ Později si oba navzájem radí, co dělat v momentě, kdy je norský král chce do své družiny. Je patrné, že oba mají na věc jiný názor, ale respektují jeden druhého. Kveldúlf službu pro krále odmítne, ale jeho syn se zachová jinak a královi nabídku přijme. Otec jej sice varuje, aby si dával pozor, zároveň mu ale říká: „Sám si, Þórólfe, rozhodni, co chceš podniknout. Nebojím se, že bys neobstál vedle nejpřednějších mužů, nebo se jim ve vše nevyrovnal.“ Kveldúlf pak syna sám doprovodí k lodi, na které syn odjede a přeje mu, „aby jeho cesta byla dobrá a zase se ve zdraví shledali.“⁵⁶ To se však nestane a Þórólf zemře v bitvě. Když se to dozvěděl Kveldúlf, „ta zpráva ho tak</p>

⁵¹ Sága o Gíslim, kap. 16.

⁵² Tamtéž, kap. 16.

⁵³ Sága o Grettim, kap. 37.

⁵⁴ Tamtéž, kap. 42.

⁵⁵ Sága o Egilovi, kap. 2.

⁵⁶ Tamtéž, kap. 6.

<p>rozlítostnila, že ulehl žalem a stářím na lože.“ Našel však oporu ve svém druhém synovi Skallagrímovi, který „...u něho často sedával a domlouval mu. Vybízal ho, aby se vzmužil, že všechno jiné je lepší, než podléhat malomyslnosti a zalézat do postele – sluší se spíš myslet na pomstu za Þórolfovu smrt.“⁵⁷ Kvelúlf následně navštíví krále a chce znát detaily synovy smrti, co se při bitvě přihodilo a „co znamenitého vykonal předtím, než padl.“⁵⁸</p>
<p>Skallagrím + Þórólf</p>
<p>Skallagrím měl syna, kterému dal jméno Þórólf a „otec a matka ho měli rádi.“⁵⁹ Když Þórólf vyrostl, vydá se do Norska. Po návratu domů následuje radostné shledání s otcem, který jej přemlouvá, aby se Norska již nevracel a nabízí mu veškerý majetek, co potřebuje k životu, jen aby už nikam nejezdil. Þórólf i přesto odjede.⁶⁰</p>
<p>Brynjólf + Björn</p>
<p>Jistý hospodář Brynjólf má syna Bjørna, který unese ženu Þóru, již miluje, ale není mu zaslíbena. Otcí se takové jednání nelíbí a spíše od něj zrazuje a žádá syna, aby se k dívce choval jako ke své sestře, jelikož žije pod jejich střechou. Björn otce neposlechne a s Þórou bez jeho vědomí opustí Island. Určitý čas spolu žili v ústraní, ale když se rozhodli navštívit Brynjólfa, otec „je přijal s velkou radostí“⁶¹ a zaplatil za synovy prohřešky příbuznému Þóry, aby se vzájemné vztahy vylepšily.</p>
<p>Egil + Bøðvar</p>
<p>Hlavní protagonista ságy Egil měl taktéž oblíbeného syna Bøðvara. „Egil ho velice miloval a také Bøðvar měl otce rád.“⁶² Bøðvar však zemře a Egila to zarmoutí natolik, že se zavře ve svém pokoji, s nikým nemluví a odmítá jíst a pít, nechce se mu žít. Poté na syna složí rozsáhlou báseň, v níž svou ztrátu oplakává.⁶³ Jeden verš říká: „Otcovým slovům naslouchal s úctou, na nemoudré se neohlížel. Při práci pilně přiložil ruku, opora velká otcova domu.“⁶⁴</p>

⁵⁷ *Sága o Egilovi*, kap. 25.

⁵⁸ Tamtéž, kap. 25.

⁵⁹ Tamtéž, kap. 32.

⁶⁰ Tamtéž, kap. 39.

⁶¹ Tamtéž, kap. 36.

⁶² Tamtéž, kap. 80.

⁶³ Tamtéž, kap. 80.

⁶⁴ Tamtéž, kap. 80, verš 12.

Sága o lidech z Lososího údolí
Hǫskuld + Óláf
<p>Hǫskuld má nelegitimního syna Óláfa s otrokyní Melkorkou, ale hned po narození si chlapce zamiluje.⁶⁵ Když už je Óláf dospělý, chce otec, aby s ním jel na sněm. Ten ale odpoví, že nemůže, protože musí postavit ohradu pro ovce. „<i>Hǫskuldovi se líbilo, že se Óláf začíná starat o hospodářství.</i>“⁶⁶ Hǫskuld má Óláfa velmi rád a snaží se mu zajistit co nejlepší budoucnost, i když je to nemanželský syn, kterému by byla privilegia legitimního potomka upřena. Dokonce mu vybere nevěstu, která mu přinese větší vážnost.⁶⁷ Když umírá, přeje si, aby jeho legitimní synové nechali Óláfovi část dědictví. Sága zmiňuje, že když Hǫskuld zemřel, „<i>byla to velká ztráta, především pro jeho syny.</i>“ Jeho syn Bárð převzal otcovský majetek, protože „<i>byl oblíbený,</i>“⁶⁸ zatímco Óláf otci uspořádal jednu z největších tryzen na Islandu.</p>
Óláf + Kjartan
<p>Óláf měl ze všech svých dětí nejraději Kjartana: „<i>Také Óláf měl Kjartana ze všech svých dětí nejraději.</i>“⁶⁹ Když se Kjartan znesváří se svým pobratimem Bollim, Óláf mu radí, aby se nezatvrzoval proti svým příbuzným a jel za Bollim na podzimní hody.⁷⁰ Kjartan později zemře rukou svého pobratima. Když se Óláf dozví o synově smrti, je „<i>smrtí velmi zkroušený, ale snášel ji statečně.</i>“ Zároveň vznese za jeho zabití žalobu. Svým synům řekne, ať ušetří Bolliho, ale s muži, kteří se na vraždě Kjartana podíleli také, ať si dělají, co chtějí.⁷¹</p>
Ságy o Hænsa-Þórim
Odd + Þórod
<p>V sáze se nachází dva případy, kdy otec mstí synovu smrt (Argrím mstí smrt Helgiho) a naopak syn otcovu (Herstein mstí smrt Blund-Ketila). Více je však rozpracovaná závěrečná část, v níž se syn Þórod vzepře otci a vezme si za ženu dceru nepřítele, čímž znemožní vykonání krevní msty. Otce Odda to sice rozčílí, ale situace se už</p>

⁶⁵ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 13.

⁶⁶ Tamtéž, kap. 20.

⁶⁷ Tamtéž, kap. 22.

⁶⁸ Tamtéž, kap. 26.

⁶⁹ Tamtéž, kap. 28.

⁷⁰ Tamtéž, kap. 44.

⁷¹ Tamtéž, kap. 49.

<p>nestihne dořešit. Þórod poté odjede do Norska vymanit svého bratra Þorvalda z otroctví, ale ani jeden už se domů nevrátí. Odda to zarmoutí natolik, že z toho onemocní: „<i>Odd začal velmi stárnout. A když mu bylo řečeno, že se jeho synové už nevrátí, velmi onemocněl.</i>“⁷²</p>
<p>Sága o Eiríkovi Zrzavém</p>
<p>Leif + Þorgils</p>
<p>Leif, jeden ze synů Eiríka Zrzavého, si během návštěvy Norska začne románek s Þórgunnou, která mu oznámí své těhotenství v momentě, kdy se mladý muž rozhodne opustit Norsko a odjet do Grónska. Þórgunna slíbí, že mu chlapce do Grónska pošle, až povyroste, což se také stane. „<i>Chlapec do Grónska skutečně přijel. Jmenoval se Þorgils. Leif ho přijal za svého.</i>“⁷³</p>

V rodových ságách se vyskytuje množství tvrzení, která říkají, že otec měl syna rád hned, jak se narodil (Hǫskuld Óláfa, Skallagrím Þórolfa) nebo jednoduše, že se měli rádi navzájem (Egil a Bǫðvar, Ólaf a Kjartan). Rozdíl v náklonnosti otců k synům nebyl ovlivněn ani nelegitimitou dítěte, ačkoliv zákony ve věcech právních byly vždy na straně manželských potomků.⁷⁴ Otec, který sice měl nelegitimního syna, jenž by obvykle neměl nárok na dědictví, ale choval k němu důvěrný vztah, se dle *Ságy o lidech z Lososího údolí* mohl snažit o zajištění pohodlné budoucnosti potomka za svého života. Hǫskuld Óláfovi zajistil výhodný sňatek, poskytl mu hospodářství a majetek, což odporuje dobovému mravu, který spočíval v tom, že zvýhodněn měl být vždy legitimní potomek.⁷⁵ V tomto případě však otec zvýhodnil syna nelegitimního, jak si později stěžuje jeho nevlastní bratr: „*Ty, otče, jsi byl k němu vždycky štedrý, štedřejší než k nám bratrům.*“⁷⁶ O něco méně afektivní vztah měl Leif se svým nelegitimním synem Þorgilsem. Přestože nepocházel z manželského svazku a Leif jej poznal až jako odrostlé dítě, přijal jej za svého.

⁷² *Hænsa-Þóris saga*, kap. 17; „*Oddur tók nú að eldast mjög. Og er hann spurði það að hvorgi sona hans mundi til koma tók hann sótt mikla...*“

⁷³ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 5.

⁷⁴ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 20–22.

⁷⁵ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 18.

⁷⁶ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 26.

8.1.1. Oblíbené dítě

Z analýzy vyplynulo, že se v ságách relativně často vyskytuje fenomén oblíbeného dítěte, který je nejvýraznější právě ve vztahu otců ke svým synům. Už u některých novorozených chlapců ságy zmiňují, že vypadali „nadějně“ (Óláf)⁷⁷, především u postav, které v příběhu později sehrály důležitou roli. Tato „nadějnost“ nebývá zpravidla zmiňována u postav, které Ármann Jakobsson označuje jako „obtížně zvladatelné“.⁷⁸ Obtížná zvladatelnost se pojí s neschopností dostat jistým očekáváním ze strany rodiče, což bývá, jak dále v textu ukážu, doprovázeno nepřátelskými vztahy v rodině. Pokud však autoři ság uvedli, že se děti jevíly v mládí jako nadějně, zpravidla této své „nadějnosti“ dostaly a vedlo se jim v dospělém životě dobře. Zároveň se zdá, že oblíbenost syna otcem se odrážela v synově přístupu k práci na statku. Pokud syn projevoval jisté schopnosti v péči o hospodářství, otec měl takového syna rád a predikoval mu úspěšnou budoucnost (Ásmund Atlimu a Illugimu, Hǫskuld je také rád, když se Óláf začne starat o hospodářství), zatímco ti, kteří touto cestou nešli, nebývali otcí přijímáni (viz kapitola Negativní přístup). Společná práce na statku byla totiž důležitou složkou domácí ekonomiky.⁷⁹ Skutečnost, že oblíbení synové projevovali již od útlého věku schopnosti, které otcové oceňovali, a zároveň jim již v kolíbce věštili nadějný osud, svědčí také o neměnnosti rysů, které osobám byly dány do vínku. Jestliže tedy v oblíbených synech spatřovali potenciál téměř záhy po narození, nestávalo se, že by chlapci očekáváním nedostáli.

8.1.2. Vzájemná podpora

Dalším prvkem, který z mé analýzy vyplynul, je vzájemná podpora otce a syna, která zajišťuje kontinuitu rodu a rodové cti. Otec se synem si mohou vyjadřovat vzájemný respekt tím, že jeden druhému radí, co má dělat, aniž by mezi nimi vznikl konflikt (Kveldúlf a Þórolf, když se radí o službě v králově družině). Otec synovi také obvykle poskytuje pomoc finanční (Kveldúlf Þórolovi, Brynjólf platí za Björnovy prohřešky), popřípadě se přimlouvá za jeho sňatek s dívkou, která by mu přinesla vyšší společenský status (Hǫskuld najde nevěstu Óláfovi). Dospělí synové ale také přispívali do rodinné

⁷⁷ *Sága o lidech z Lososiho údolí*, kap. 13: „...nikdy neviděli tak krásné a nadějně dítě.“

⁷⁸ Jakobsson (2003) napsal článek s názvem *Troublesome Children in the Sagas of Icelanders*, v němž pojednává o postavách z rodových ság, které se vyznačují nekonformním chováním.

⁷⁹ Ithye, *Medieval Family Roles*, s. 179–180.

ekonomiky a jejich případná ztráta představovala pro otce velikou ránu.⁸⁰ Synové například pomáhali starým otcům s hospodářstvím (Atli pomůže Ásmundovi, Egil Skallagrímovi⁸¹) nebo zasahovali do vyjednávání o rodové cti (Gísli zabije sestřina milence). Mimoto syn mohl také poskytnout emoční podporu v případě ztráty jiného potomka (Skallagrím stojí při Kveldúlfovi, když zahyne bratr).⁸²

8.1.3. Prožívání smutku

Ságy zaznamenávají několik případů, kdy otec projevuje značně silné emoce, když zemře jeho dospělý syn. Jeho ztráta je natolik velká, že texty zaznamenávají, že otec „byl velmi zkroušený“ (Óláf), „ulehl žalem na lože“ (Kveldúlf), „lehl si do přístěnku“ (Egil) či „velmi onemocněl“ (Odd). Projevy otcova smutku měly i fyziologické symptomy, ať už se jednalo o Egilovy otoky na synově pohřbu („...otekl tak, že na něm praskla sukně i nohavice.“⁸³), či o rapidní zhoršení zdraví v Oddově případě. Taková reakce mohla být způsobena ztrátou ekonomické podpory, kterou syn představoval, ale zármutek otce nad synovou smrtí nepochybně zapříčiňoval i fakt, že taková událost ohrožovala pokračování rodu.⁸⁴ Někteří otcové ze zármutku zemřeli, jiní se nakonec se smrtí syna vyrovnali. *Sága o lidech z Lososího údolí* zmiňuje zármutek Óláfa nad smrtí Kjartana, ale také to, že situaci snášel statečně a nepodnikal unáhlené kroky v podobě krevní msty. Jesse Byock zmiňuje různé strategie, kvůli kterým se Óláf choval opatrně při řešení msty za synovu smrt. Zmiňuje ale také dilema, které představoval fakt, že vraha svého syna vychovával ve svém domě jako vlastního syna. Měl tak několik možností, z nichž žádná nebyla nikterak příjemná. Óláf jakožto truchlící otec musel být schopen ovládnout své emoce a vybírat si cíle své pomsty opatrně, protože nechtěl ublížit muži, kterého měl rád jako vlastního syna. Dokonce je schopen uznat, že si Kjartan svůj osud přivodil sám svým jednáním. Óláf se však snaží zachovat klidné vztahy v celém rodu a za synovu smrt nakonec žádá pokutu.⁸⁵ Kveldúlf ze *Ságy o Egilovi* se s Þórolfovou smrtí vyrovná jen díky vidině následné pomsty za synovo zabití a také přesvědčováním se, že syn před smrtí vykonal něco znamenitého. Jeho vnuk Egil pro změnu složí na mrtvého syna báseň *Sonatorrek*, v které jej oplakává.

⁸⁰ Ithyre, *Medieval Family Roles*, s. 182.

⁸¹ *Sága o Egilovi*, kap. 56.

⁸² Podobný případ nastává i mezi Egilem a jeho dcerou Þorgerðou, když zemře jeho oblíbený syn Bøðvar.

⁸³ *Sága o Egilovi*, kap. 80.

⁸⁴ Ithyre, *Medieval Family Roles*, s. 180.

⁸⁵ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 198-199.

8.1.4. Msta za smrt

Naprosto běžnou součástí rodových ság je pomsta smrti příbuzného. Pokud syn či otec zemřel násilnou smrtí a nespravedlivě, jeden smrt druhého pomstil. Zápletka kolem smrti a její pomsty tvoří v ságách často hlavní děj. V *Sáze o Hænsa-Þórim* mstí Herstein smrt svého otce Blunt-Ketila. Ve stejné sáze Arngrím mstí zabití svého syna Helgiho. V *Sáze o Grettim* mstí Þóri z Gardu své syny Þorgeira a Skeggiho, za jejichž smrt může Gretti. V *Sáze o lidech z Lososího údolí* mstí Guðrúnini synové jejího manžela Bolliho. Jiný muž, Hrút Herjólfsson přišel kvůli čarodějnické rodině o svého nejmilejšího syna Káriho a rozhodl se jej taktéž pomstít. V *Sáze o Gislím* je zabit chlapec Þórodd a jeho otec viníky zabije ve spánku. Pomsta za smrt blízkého člověka tvoří přirozenou součást zkoumaného žánru islandských ság, avšak nevypovídá tolik o vztazích mezi otci a syny jako o mentalitě středověkých Islandců, pro něž pomsta za násilné zabití rodinného člena znamenala udržení rovnováhy ve společnosti a oplacení „služby“. Zavinil-li někdo smrt jiného, vytvořil si tak „dluh“ u rodiny mrtvého a mohl kdykoliv čekat odplatu. Ve světě plném sporů se tento dluh splácel krví.⁸⁶

8.2. Negativní přístup

Sága o Grettim
Þorgrím + Ásmund
Þorgrím měl syna Ásmunda. „Z <i>Thogríma</i> se stal znamenitý hospodář a všichni jeho lidé musili mnoho pracovat. Ásmund však neměl mnoho chuti do práce, a proto byl poměr mezi otcem a synem málo přátelský. To trvalo, dokud syn nedospěl.“ ⁸⁷
Ásmund + Gretti
Ásmund Šedivý má syna jménem Gretti, kterého už v útlém věku nemá rád. Gretti se jeví jako tvrdohlavý, málomluvný a vznětlivý, což často vede k jeho násilnému chování. Již v rámci představování Grettiho sága zmiňuje, že „...jeho otec, nechoval k němu vřelé lásky, ale jeho matka ho měla velmi ráda.“ ⁸⁸ Ásmundovi je trnem v oku Grettiho liknavost v práci již od útlého věku. Gretti od otce dostává práce, které chlapec považuje

⁸⁶ Miller, *Bloodtaking and Peacemaking*, s. 182.

⁸⁷ *Sága o Grettim*, kap. 13.

⁸⁸ Tamtéž, kap. 14.

za „zženštilé“ a nechce je vykonávat. Otec mu slibuje: „*Udělej ji dobře a naše přátelství se zlepší.*“⁸⁹ Gretti se však otci mstí pokaždé, když k tomu má příležitost, zabije mu housata, poškrábe záda do krve, zraní otcovu nejlepší kobyly.⁹⁰ Zatímco svému staršímu synovi Atlimu predikuje Ásmund úspěšný a bohatý život, Grettiho zavrhuje jakožto příčinu mnoha nepříjemností v jeho budoucím životě. Při loučení se s Grettim na jeho cestě do vyhnanství od otce nic nedostane a také se „rozloučí jen s malou láskou“⁹¹, naopak matka ho vyprovází a daruje mu meč.⁹² Když otec umírá, učiní odkazy svým dvěma dalším synům, ale Grettimu ne: „*Ale Grettimu nemohu učinit žádný odkaz, protože jeho štěstí se točí jako na kole. A třebas je silný, přece se obávám, že bude mít dosti co dělat s vlastními potížemi, než aby mohl pomáhat svým příbuzným.*“⁹³ Na druhou stranu se Grettiho ambivalentní vztah k otci se projeví ve chvíli, kdy Ásmund zemře a Gretti zabije Þorbjorna, který o jeho mrtvém otci mluví s opovržením: „*Předpovídám ti, Cestovateli, že nezemřeš stářím. A je to divné, že mluvíš opovržlivě o lidech, kteří se ničím neprovinili.*“⁹⁴

Sága o lidech z Eyru

Þórólf Kulhavý + Arnkel

Þórólf Kulhavý ve stáří byl natolik zlostný a svárlivý, že nebyl schopen vyjít už ani se svým synem Arnkelem. Arnkel se však brzy stává prostředníkem mezi ním a jiným hospodářem Úlfarem, kterému Þórólf odvezl seno. Arnkel otce poprosí o náhradu za seno pro Úlfara. Syna však Þórólf neposlechne. Ten mu na oplátku zabije býky. Arnkel se postaví na stranu otcova nepřítele Úlfara a zabije mu také otroky, kteří měli za úkol Úlfarovi zapálit dům. Þórólfa takové jednání dopálí ještě víc a žádá pomoc od Snorriho, po němž chce, aby proti Arnkelovi vznesl žalobu. Arnkelovi je udělena pokuta za zabití otroků.⁹⁵ Þórólf se syna snaží zmanipulovat poté, co Snorri kácí les, který od něj dostal za vznesení žaloby. Þórólf: „*Přicházím sem proto, že se mi nelíbí, že žijeme spolu v nepřátelství. Přál bych si, abychom zanechali svárů a navázali dobré styky, jak se sluší na otce a syna.*“ Arnkel odpoví: „*Měl bych tím větší radost, čím lepší by byl poměr mezi*

⁸⁹ Tamtéž, kap. 14.

⁹⁰ Tamtéž, kap. 14

⁹¹ *Sága o Grettim*, kap. 17.

⁹² Tamtéž, kap. 17.

⁹³ Tamtéž, kap. 42.

⁹⁴ Tamtéž, kap. 37.

⁹⁵ *Sága o lidech z Eyru*, kap. 31.

<p><i>námi...“ Þórólf však chce, aby se Snorrim vyřídil jeho kácení lesa. Arnkel ale spor se Snorrim odmítne. Do druhého dne Þórólf zemřel.⁹⁶</i></p>
<p>Sága o Egilovi</p>
<p>Skallagrím + Egil</p>
<p>Skallagrím má syna jménem Egil, kterého sága popisuje jako ošklivého a černého po otci. První rozepře mezi Skallagrímem a Egilem nastane, když jsou Egilovi pouhé tři roky. Skallagrím Egilovi zakáže jet na hody, na něž chce malý Egil jet. Skallagrím mu říká: <i>„Nepojedeš s námi, protože se nedoveš chovat mezi lidmi, zvláště když se dostaneš k pití. Je těžké s tebou vyjít, i když jsi střízlivý.“</i> Egil otce však neposlechl a vydal se na hostinu sám.⁹⁷ Když Egil ve svých sedmi letech zabije jiného chlapce, otec s ním o tomto incidentu doma nemluví, zatímco jeho matka jej chválí. O pár let později, při zápasech mezi Skallagrímem, jeho synem a jeho kamarádem, přepadne Skallagríma takový vztek, že zabije Egilova přítele a je připraven ublížit i Egilovi, to se mu však nepodaří. Egil se otci mstí tak, že zabije jeho oblíbeného čeledína. Skallagrím o záležitosti nemluví a s Egilem přestane mluvit úplně. Nemluví spolu celou zimu. Mlčení prolomí v létě Egil, když otce žádá o zaopatření na svou výpravu.⁹⁸ I přes sváry, které Skallagrím s Egilem měl, se starý otec radoval, když se Egil po dvanácti letech v cizině vrátil domů. <i>„Egil strávil v otcovském domě několik zim a staral se o zboží a hospodářství stejně dobře jako Skallagrím.“</i>⁹⁹ A když už byl Skallagrím hodně starý a sešlý, ujal se Egil hospodářství a správy majetku.¹⁰⁰ Jejich vztah se však nikdy nevylepší, pohádají se ještě těsně před Skallagrímovou smrtí. Skallagrím totiž čeká na peníze od krále a podezírá Egila, že mu je nechce dát, načež Egil odpoví, že si není vědom toho, že by otci nějaké peníze chyběly. Skallagrím poté zemře, Egil mu prokáže posmrtné služby a ujme se dědictví.¹⁰¹</p>
<p>Egil + Þorstein</p>
<p>Sám Egil má neoblíbeného syna Þorsteina. <i>„Egil ho moc nemiloval a ani Þorstein k němu příliš nepřilnul, zato s Ásgerdou se měli velmi rádi.“</i> Þorstein jednou odjede na sněm v otcově hedvábné kápi, kterou si tajně vypůjčil. Když na to Egil přijde, velmi jej to</p>

⁹⁶ Tamtéž, kap. 33.

⁹⁷ *Sága o Egilovi*, kap. 32.

⁹⁸ Tamtéž, kap. 41.

⁹⁹ Tamtéž, kap. 56.

¹⁰⁰ Tamtéž, kap. 58.

¹⁰¹ Tamtéž, kap. 59.

dopálí. Krátce nato umírá Þorsteinova matka a Egil synovi přenechá hospodářství a odstěhuje se.¹⁰² Zvrat nastane, až když má Þorstein problém kvůli rozporům s jiným hospodářem. Egil tento spor dokáže rozsoudit v synův prospěch. Následně sága říká, že loučení mezi otcem a synem bylo „velmi vřelé.“¹⁰³ Avšak o dalším jejich setkání nehovoří, jen dodává, že do konce života Egil žije u své nevlastní dcery.¹⁰⁴

Sága o spojencích

Ófeig + Odd

Otec Ófeig má se svým synem Oddem odjakživa problematický vztah. Sága zmiňuje, že se Oddovi od otce příliš lásky nedostalo.¹⁰⁵ Ófeig synovi nevěnoval přílišnou pozornost. Odd se tedy rozhodl ve dvanácti letech od otce odejít a požádal jej pomoc: „*Věci se mají tak, že od tebe se mi dostává jen málo uznání a já ti jsem jen málo nápomocný.*“¹⁰⁶ Ófeig synovi peníze dá, ten však nakonec odejde, aniž by se s kýmkoliv rozloučil a nikdy už otce poté nenavštíví.¹⁰⁷ Odd žije úspěšným životem, ale když je zabit jeho přítel, chce případ dovést před soud, nicméně kvůli právní chybě se mu nepovede rozsudek dovést do zdárného konce. Na cestě ze soudu však potká svého otce, kterému poví o svém neúspěchu a Ófeig se nabídne, že mu s případem za peníze pomůže, což se nakonec stane, a navíc synovi najde nevěstu. Odd otci za vše poděkuje a soudí, že se mu případ podařilo posunout dále, než si byl býval myslel, že vůbec bylo možné. Navíc dodá, že by už neměl mít nikdy problém s penězi.¹⁰⁸ Oba muži se následně láskyplně rozloučí (*skilja þeir feðgar með kærleikum*). Sága končí slovy, že od té doby vládlo mezi otcem a synem přátelství.¹⁰⁹

8.2.1. Spor v péči o hospodářství

Celkem čtyři rodové ságy z mého výběru popisují vztahy mezi otcem a synem, které jsou negativní. Tak jako jsem v předchozí kapitole popsala některé případy, kdy otcové měli mezi svými potomky oblíbence, v tomto případě se jedná o syny, kterým se od otce

¹⁰² Tamtéž, kap. 83.

¹⁰³ Tamtéž, kap. 88.

¹⁰⁴ Tamtéž, kap. 83.

¹⁰⁵ *Bandamanna saga*, kap. 1; „*Ekki hafði hann mikla ást af föður sínum.*“

¹⁰⁶ Tamtéž, kap. 1; „*Er á þá leið,*“ *sagði hann, "að þú leggur til mín litla sæmd. Er eg og ekki nytsamlegur yðru ráði.*“

¹⁰⁷ Tamtéž, kap. 1; „*Aldrei vitjaði hann föður síns og svo láta hvorir sem engu áttu við aðra að skylda.*“

¹⁰⁸ Tamtéž, kap. 11; „*Þá þakkar hann honum liðveisluna og þykir hann langt hafa fylgt umfram það er honum kom í hug að vera mætti og segir nú að hann skal aldrei skorta fé.*“

¹⁰⁹ Tamtéž, kap. 12; „*Jafnan síðan hélt vináttu þeirra feðga með góðri frændsemi.*“

příliš lásky nedostalo. Výsledkem a snad i důvodem nepřátelství otce a syna byla synova neochota zastat práci hospodáře. Ásmund neměl do své dospělosti s otcem přátelský vztah, protože „neměl mnoho chuti do práce.“¹¹⁰ Rozpory Ásmunda se synem Grettim se také týkají chlapcovy liknavosti k práci již v útlém věku. V podstatě tak Ásmund opakuje chování svého vlastního otce, který s ním také nedokázal navázat bližší vztah skrze práci, dokud sám nezačal pracovat. Další případ opakování otcovského vzoru je popsán v *Sáze o Egilovi*, v níž se Egil potýká s odmítavým otcem. V dospělosti pak nemá dobrý vztah ani s vlastním synem. Gretti i Egil mají společnou zálibu ve skládání veršů a oba dva se svým otcům mstí v případech, že se k nim zachovali tak, jak si nepřáli. Gretti mučí domácí zvěř a rozedře otcí záda kartáčem, Egil zabije otcova oblíbeného čeledína. Ani jeden z otců v ságách s nejdramatičtějšími vztahy se svými syny nemluví v situacích, které jsou relativně emočně vyhocené. Když je Gretti poslán do vyhnanství, otec se rozloučí „jen s malou láskou“, když Egil v sedmi letech zabije chlapce, strhne se kvůli tomu spor mezi rodinou chlapce a přáteli Skallagríma. V momentě, kdy Skallagrím zabije Egilova přítele a zaútočí i na vlastního syna, nepromluví spolu měsíce. Zároveň je u obou synů znatelná ambivalence ve vztahu k otcům. Vztahy mezi nimi sice nejsou dobré, ale Gretti po otcově smrti neváhá zabít muže, který jeho otce pomlouvá. Egil se po dvanácti letech strávených v Norsku vrací k otcí, kde mu pomáhá hospodařit, protože otec je již starý, přesto se spolu až do otcovy smrti hádají.

8.2.2. Dědičnost chování

Jak je již výše uvedeno, ságy o Egilovi a Grettim naznačují, že nenávislné chování k synům se mohlo dědit z generace na generaci a mladí muži v dospělosti přebírali chování svých otců. Nepřátelský postoj ke svým vlastním synům uplatňovali stejně tak, jak se uplatňoval vůči nim samotným. Ásmund až do své dospělosti nepoznal vlídného chování od otce Þorgríma, když jako dítě nenaplňoval jeho očekávání, a tak tento vzorec chování uplatnil i ve výchově vlastního syna Grettiho, který směřoval taktéž jiným směrem než on sám. Egil zažil z otcovy strany taktéž nepěkné jednání, které zašlo až tak daleko, že jej otec ze zuřivosti málem zabil. Egil má již odmala talent pro skládání básní, který se nesetkává s otcovým pochopením. Sám Egil jednoho z vlastních synů neměl rád. Vzájemné nepochopení obou stran vedlo k dlouholetým sporům, které měly negativní dopad i na nadcházející generaci.

¹¹⁰ *Sága o Grettim*, kap. 13.

8.2.3. Zlepšení vztahu

Ne vždy trvá nevraživost otce a syna do smrti jednoho z nich. *Sága o Egilovi* a *Sága o spojencích* podávají svědectví o změně v tomto vztahu, pokud mohl být otec nápomocný při soudním sporu. Ófeig se Oddovi nevěnuje, dokud syn neodejde z domu a potřebuje pomoc při vyřešení sporu, jenž se mu nedaří vyhrát. Také vztah Egila a jeho neoblíbeného syna Þorsteina se zlepší, když otec rozsoudí spor v synův prospěch.

9. Vztah matky a syna

9.1. Pozitivní přístup

Sága o Grettim
Ásdís + Gretti
<p>Přístup matky Ásdís ke Grettimu se od otcova přístupu liší: „...<i>jeho otec, nechoval k němu vřelé lásky, ale jeho matka ho měla velmi ráda.</i>“¹¹¹ Matka se Grettiho zastává i ve chvíli, kdy zraní otcova koně: „<i>Nevím, co je mi více proti myslí, zda to, že mu stále ukládáš práci, či to, že ti vždycky tímž způsobem vyklouzne z ruky.</i>“¹¹² Gretti svou lásku k matce vyjádří, když od ní dostane meč na cestě do vyhnanství: „<i>Malou měřil otec mírou svoje dary. Matka zato meč mi mocný při loučení dala po svém dědu. Dávné přísloví je, dítě nad matku že nikoho už nemá.</i>“¹¹³</p>
Sága o lidech z Eyru
Þorðís + Snorri
<p>Snorriho matka Þorðís má druhého manžela, který ji po jednom incidentu během hostiny udeří, načež Snorri zakročí: „<i>Snorri však strčil do Þorka takovou silou, až upadl, uchopil matku, posadil ji vedle sebe a pravil, že už zakusila dost utrpení...</i>“¹¹⁴ Þorðís se následně s manželem rozvede, a protože syn nemá manželku, vede mu domácnost ona.¹¹⁵</p>
Geirríð + Þórarin
<p>Jiný případ je podněcující matka. Když přijdou muži v čele s Þorbjornem do domu jistého Þórarina a chtějí jeho statek prohlédnout, jelikož se domnívají, že ukradl koně a ustanoví soud přede dveřmi, vmísí se do záležitosti jeho matka a řekne: „<i>Opravdu je to, Þórarine, tak, jak se říká, že jsi spíš žena než muž, když si necháš líbit od Þorbjorna Tlustocha nejhorší urážky, a nevím, jak jsem přišla k takovému synovi.</i>“ Později je Þorbjorn zabit, Þórarin o tom matku zpraví a ona odpoví: „<i>Tak tedy moje povzbuzování nebylo marné...</i>“¹¹⁶</p>

¹¹¹ Tamtéž, kap. 14.

¹¹² Tamtéž, kap. 14.

¹¹³ Tamtéž, kap. 17.

¹¹⁴ Sága o lidech z Eyru, kap. 13.

¹¹⁵ Tamtéž, kap. 15.

¹¹⁶ Tamtéž, kap. 18.

Sága o Egilovi
Matka + Bjørn
Bjørn se rozhodne unést dívku, do níž se zamiloval. Otec sňatek neschvaluje a chce, aby se syn k dívce, která pobývá u nich doma, choval jako k sestře. Bjørn dívku najde v matčině světnici a před zraky jejími a dalších žen ji odvede, a jelikož matka nechce žádné sváry mezi otcem a synem, přikáže ženám, aby se o incidentu nezmiňovaly a sama synovo tajemství drží. ¹¹⁷
Bera + Egil
Egil má problematický vztah s otcem, ale matka Bera jej má ráda. Když ve svých sedmi letech poprvé zabil chlapce. Skallagrím o tomto incidentu s Egilem moc nemluvil, ale matka soudila, „že by byl z Egila dobrý viking a že až doroste, měla by se mu opatřit válečná loď.“ ¹¹⁸
Ásgerð + Þorstein
Þorstein, Egilův syn, se s otcem nemá rád, ale s matkou má vztahy dobré. „Egil ho moc nemiloval a ani Þorstein k němu příliš nepřilnul, zato s Ásgerdou se měli velmi rádi.“ Matka mu navíc pomůže získat otcův plášť, v němž by mohl jet na sněm. ¹¹⁹
Sága o lidech z Lososího údolí
Unn Moudrá + Þorstein
Unn Moudrá má syna Þorsteina Zrzavého, po jehož smrti se Unn domnívá, že je již úplně bez opory, nicméně částečně přejímá roli svého syna, a aby zachránila rodinu, vyplouvá s přeživšími na moře a pečlivě se stará o synovy pozůstalé děti jeho dcery provdá. ¹²⁰
Melkorka + Óláf
Melkorka, Hǫskuldova otrokyně, je matkou Óláfa Páva a aktivně zasahuje do jeho výchovy. Nepovažuje například chystané odevzdání Óláfa do pěstounství hodné jejího syna, ¹²¹ navíc si přeje, aby Óláf poznal její část rodiny a vypravil se za ní do Irska:

¹¹⁷ *Sága o Egilovi*, kap. 33.

¹¹⁸ Tamtéž, kap. 41.

¹¹⁹ Tamtéž, kap. 83.

¹²⁰ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 4.

¹²¹ Tamtéž, kap. 16.

<p>„Vypravila jsem tě, jak jsem dovedla nejlépe, a naučila irsky, takže je jedno, kde v Irsku přistaneš.“¹²²</p>
<p>Ingunn + Þórd</p>
<p>Þórdova matka Ingunn jednoho jara přijede na statek svého syna a hledá u něj útočiště, protože ji okrádá rodina čarodějů. Þórd věc řeší, ale zemře.¹²³</p>
<p>Þorgerð + synové</p>
<p>Þorgerð je odhodlaná pomstít smrt svého syna Kjartana. Podněcuje své syny proti Bollimu, který jej zabil a byl jejím chovancem, velmi nevybíravým způsobem: „Zajisté vím, že zde bydlí Bolli, vrah vašeho bratra, a jste velmi nepodobní svým skvělým předkům, nedovedete-li pomstít takového bratra, jako byl Kjartan. Váš děd Egil by si tak jistě nepočínal a je smutný osud mít syny, kteří nedovedou jednat. Myslím skutečně, že by vám spíš slušelo, kdybyste byli dcerami svého otce a byly provdány za muže. Ukazuje se nyní, Halldóre, pravdivost přísloví, že v každém rodě je nějaký sketa, a podle mého mínění největším Óláfovým neštěstím bylo, že se mu jeho synové tak špatně vydařili. A na tebe se, Halldóre, obracím proto, že se zdá, že daleko vynikáš nad své bratry...“¹²⁴</p>
<p>Guðrún Ósvífrsdóttir + Bolli Bollason</p>
<p>Guðrún Ósvífrsdóttir se z manželství s Bollim narodil syn Bolli Bollason a „Guðrún si ho velmi zamilovala.“¹²⁵ Jeho otec byl tou dobou již mrtvý. Když Bolli a jeho bratr povyrostou, Guðrún je začne ponoukat ke mstě za zabití jejího posledního manžela Bolliho. Rozloží před ně jeho zakrvácené šaty a říká: „Tyto šaty, které zde vidíte, vás viní, že jste zapomněli na pomstu. Nebudu zde ztrácet mnoho slov, protože nelze očekávat, že by vámi pohnulo nabádání, jestliže se vás nedotkne památka po vašem otci.“ Synové odpověděli, že byli ještě příliš mladí a nebyl nikdo, kdo by je vedl. A jelikož nemohou snášet matčiny výčitky, rozhodnou se otce pomstít.¹²⁶ Guðrún zároveň nechá své syny rozhodnout o svém dalším sňatku. Když o její ruku přijde žádat Þorkel, řekne: „Zde budou mít rozhodující slovo moji synové, Þorleik a Bolli...“¹²⁷ Na konci ságy je to právě syn Bolli, který s ní zapřede rozhovor o tom, kterého muže měla v životě nejraději.¹²⁸</p>

¹²² Sága o lidech z Lososího údolí, kap. 20.

¹²³ Tamtéž, kap. 35.

¹²⁴ Tamtéž, kap. 53.

¹²⁵ Tamtéž, kap. 56.

¹²⁶ Tamtéž, kap. 60.

¹²⁷ Tamtéž, kap. 68.

9.1.1. Kompenzace nedostatku lásky od otce

Matky na rozdíl od otců rodové ságy vykreslují buďto jako pečující osoby, v nichž synové nacházejí oporu, jíž se jim nedostává od otců, nebo jako podněcovatelky, které syny využívají k zajištění spravedlnosti. Na příkladu Grettiho, Egila a nakonec i jeho syna Þorsteina je znát, že pokud synovi chyběla láska od otce, matka tento nedostatek nějakým způsobem kompenzovala. Ásdísin postoj k synům se liší. Hlavním rozdílem mezi ní a Ásmundem v přístupu k rodičovství spočívá v tom, že u Ásmunda se láska k synům odvíjí od jejich pracovitosti, Ásdísina láska k dětem je však bezmezná. Gretti u ní odmala nachází útěchu. Matka se Grettiho dokonce zastává i ve chvíli, kdy zraní otcova koně: „*Nevím, co je mi více proti myslí, zda to, že mu stále ukládáš práci, či to, že ti vždycky týmž způsobem vyklouzne z ruky.*“¹²⁹ Tím také demonstruje svou dominanci, nebo přinejmenším rovné postavení ve výchově synů. Vzájemná náklonnost matky a syna se odráží i ve způsobu, jakým se s ním loučí, když je poprvé poslán do vyhnanství. Zatímco otec se rozloučil „*jen s malou láskou,*“¹³⁰ matka do doprovázela kus cesty a darovala mu meč svého děda, který vždy přinášel vítězství.

9.1.2. Podpora synů a vzdělávání

V matce Gretti nachází jedinou podporu, když se chce stát bojovníkem. Matka ví, že jejímu synovi hrozí v cizině nebezpečí, tak jej chce ochránit. Podobnou podporu nachází u matky Egil, která v sáze však vystupuje pouze jednou, ale navrhuje, aby se mu pořídila válečná loď, jelikož by z něj byl dobrý viking. Þorsteinova matka Ásgerð má na rozdíl od svého manžela syna velmi ráda a pomáhá mu získat věc, kterou by mu otec nikdy nepůjčil. Jiné matky své syny podporovaly formou vzdělávání. O vzdělávání na předkřesťanském Islandu toho moc nevíme, ale lze se domnívat, že je měli na starosti rodiče či pěstouni. Rozdělení na formální a neformální vzdělávání totiž neexistovalo.¹³¹ Příklad ze *Sázy o lidech z Lososího údolí* neodporuje tomu, že se vyučování účastnily také matky. Melkorka svého syna Óláfa odmala učila irsky, aby si vytvořil vztah s kulturou, ze které jeho matka vzešla, případně navázal kontakty s královským rodem.¹³² Před Óláfovým odjezdem na

¹²⁸ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 78.

¹²⁹ *Sága o Grettim*, str. 60.

¹³⁰ *Sága o Grettim*, str. 65.

¹³¹ Patzuk-Russel, *The Development of Education and Grammatica in Medieval Iceland*, s. 22.

¹³² Melkorka se narodila jakožto dcera irského krále Mýrkjartana, ale byla prodána do otroctví Hǫskuldovi.

výpravu mu říká: „*Vypravila jsem tě, jak jsem dovedla nejlépe, a naučila irsky, takže je jedno, kde v Irsku přistaneš.*“¹³³ Explicitních příkladů vzdělávání dětí se v mém vzorku vyskytuje jen velmi málo. Případ Óláfa a Melkorky, která odmala se svým synem promlouvá irsky je jediným, který zaznamenává biologickou matku věnující se učení svého dítěte. Nicméně to mohla zapříčinit skutečnost, že děti, a to především ty z bohatších rodin, byly často posílány na výchovu k cizím lidem, kde se jim péče ve formě vzdělávání poskytovala spíše. Chudí tuto činnost museli zvládat sami.¹³⁴ Malý Ólaf do sedmi let žil se svou matkou v Melkorkastaðech, kam ji jakožto milenku a matku svého nelegitimního dítěte poslal jeho otec Hǫskuld, tudíž do té doby neměl jinou možnost, kde by se vzdělat mohl. Melkorka prozíravě připravila syna na jeho výpravu za královskými příbuznými, s nimiž mohl snadněji navázat kontakt, když mluvil jejich řečí a zároveň předat zprávu o matčině zdraví.

9.1.3. Opora ze strany syna

Rodové ságy zmiňují také případy, kdy syn mohl matce v dospělosti sloužit jako ochrana či útočiště před násilím. *Sága o lidech z Eyru* popisuje Snorriho, který chrání matku Þorðís před násilným otčímem, a nakonec ji přijme na svém hospodářství, o které se společně starají. *Sága o lidech z Lososího údolí* vypráví o matce Ingunn, která hledá útočiště u syna, když se necítí na svém statku bezpečně. To, že dospělý syn matce sloužil jako opora, potvrzuje i část ze *Ságy o lidech z Lososího údolí*, kde se Unn Moudrá po smrti syna cítí být „úplně bez opory“.

9.1.4. Matka podněcovatelka

Podle pramenů se otcové, kteří měli podezření, že jejich synové jsou zbabělci, snažili v nich vyburcovat „mužné“ chování tak, že využili verbálního osočování s použitím výrazů odkazujícím k femininnímu chování,¹³⁵ nebyli to jen oni, kdo tento způsob podněcování využíval. Pro matku to mnohdy byla jediná cesta, jak získat to, co od svých synů chtěla. Přestože se mnohdy matky pouštěly do podněcování svých synů nevybíravým způsobem, nešlo pravděpodobně o žádnou nestandardní strategii, ale o společensky uznávaný postup při výchově mužů. Podněcování nepochybně souviselo se zachováním rodové cti a zároveň tak matka podporovala synovu mužnost. Přípravovala jej tím na život muže, který si uměl

¹³³ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 20.

¹³⁴ Rogers, *He Who Learns will Benefit from It: Education in Medieval Icelandic Literature*, s. 5.

¹³⁵ Ithyre, *Medieval Family Roles*, s. 189.

zjednat respekt a dával najevo, že zneuctění jeho rodu se nepříteli nevyplatí. Synové si díky pomstě otcovy smrti mohli postupně získávat jistou pověst. Matkám se navíc takové ponoukání vždy vyplatilo, jelikož synové dle ság většinou „nemohou vydržet matčin nátlak“ či „její výčitky“, aniž by to poškodilo vzájemný vztah. Matky tak se svými syny hrají psychologickou hru, v rámci níž se snaží v synech probudit zlobu vůči člověku, kterého je třeba zabít, jak lze vidět na příkladu Þorgerðy a Guðrún, které přimějí své syny, aby se cítili zahanbeně tím, že bratra, popřípadě otce, ještě nepomstili. Guðrún takto podněcuje své syny, u nichž sága zmiňuje, že je milovala. Zároveň poté prokazuje respekt k synům tak, že je nechá rozhodnout o svém dalším sňatku, a navíc mladší ze synů Bolli chce později po matce, která je v té době již v pokročilém věku, aby mu vyprávěla o svých osudových mužích. Þorgerð, její sokyně, používá stejnou strategii. Je zřejmé, že oproti mužům, kteří se ve sporech většinou snažili krevním mstám, jež byly zhoubné, vyhnout a snažili se zachovat mír v rámci celého rodu, matky podněcovatelky se v podobných případech více soustředily na čest nukleární rodiny a materiální vypořádání nepovažovaly za čestné.¹³⁶

9.2. Negativní přístup

Sága o Grettim
Macecha + Þorbjörn Udice
<p>Þorbjörn Udice měl macechu, která jej a jeho bratry neměla ráda. Nejhůře se chovala právě k Þorbjörnovi, protože byl tvrdohlavý. „<i>Stalo se, že Thorbjörn hrál ve vrhcáby, když šla kolem něho a pozorovala ho. Zdálo se jí, že je líný, a vyčetla mu to. On ji však hrubě odbyl. Macecha uchopila v zlosti kostku a hrotem ho udeřila do lícní kosti, ale kostka se svezla a vypíchla mu oko. Thorbjörn vyskočil a zřídil macechu tak zle, že si musila lehnout a nakonec zemřela.</i>“¹³⁷</p>

¹³⁶ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 200.

¹³⁷ *Sága o Grettim*, kap. 70.

Sága o lidech z Lososího údolí

Þorgerð + Bolli

Óláf a Þorgerð si do péče vezmou Bolliho. Þorgerð jej do rodiny srdečně přijala a oba jej vychovávali „s nemenší láskou než své vlastní děti.“¹³⁸ Bolli ale v dospělosti zabije jejího syna Kjartana a Þorgerð je kvůli tomu „plná nenávisti vůči Bollimu. Zdálo se jí, že sklídila špatnou odměnu za jeho vychování.“¹³⁹ Začne proti němu vést krevní mstu, která je úspěšná.

Autoři rodových ság zřejmě neměli tendenci vyjadřovat se k negativním vztahům matek a synů, alespoň ne k těm biologicky spřízněným. Z minulé podkapitoly je patrné, že se matky k synům chovaly spíše ochranně, držely jejich tajemství nebo je podporovaly v jejich „kariérním“ směřování. V tomto vztahu nefunguje, jako v případě otce a syna to, že by matka syna zavrhlá, protože odmítal nebo nepomáhal v domácnosti. Jediné negativní vztahy, jež z mé analýzy rodových ság vyplynuly, se týkaly nepokrevních příbuzných a jsou popsány v *Sáze o Grettim* a *Sáze o lidech z Lososího údolí*. V prvním případě si macecha zasedla na své nevlastní syny, zvláště jednoho, kterého uhořela, a to jí stálo život. Důvod její nenávisti k nevlastním synům ale sága nezmiňuje. V druhém případě pěstounka Þorgerð svého chovance Bolliho vychová jako vlastního syna, ale jelikož zabil jejího biologického syna, vysloužil si za to od ní smrt.

¹³⁸ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 27.

¹³⁹ Tamtéž, kap. 51.

10. Vztah otce a dcery

Vztahy otců a dcer jsem stejně jako v případech předchozích rozčlenila do pomyslných kolonek pozitivní versus negativní. Během analýzy jsem se však setkala s problémem, který představoval nedostatek různorodých typů vztahů otců a dcer oproti vztahům obou rodičů se syny. Vztahy otců a dcer obecně nebyly v žádné ze ság popsány nikterak komplexně. Ve většině případů hrály dcery roli zprostředkovatelek spojení rodiny s jiným mocným rodem či někoho, kdo rodině zajistil svým sňatkem bohatství. Převážná část zmínek o dcerách v rodových ságách v mém vzorku pouze podotýká, že dcera konkrétního statkáře byla provdána za určitého muže a dále se jí nevěnuje žádná pozornost. Mnohdy se hlavní debata mezi otcem a dcerou týká zasnub či milostných vztahů dcery, které by potenciálně mohly poškodit rodovou čest. Jen ve výjimečných případech jsem narazila na hlouběji propracované vztahy, které popisovaly také jiné emoce, než ty spjaté s plánováním zasnub. Do pozitivního přístupu jsem zařadila případy, kdy se otec dcery ptá, zdali si chce vzít muže, který se o její ruku uchází, či přímo odmítá uzavřít dohodu o zasnoubení bez dceřina souhlasu, taktéž situace, kdy otec zasahuje do milostného vztahu dcery, jenž by mohl poškodit její čest i čest celého rodu; dále projevy morální podpory a oblíbenosti. Do negativních jsem naopak zařadila ty vztahy, v nichž byla znatelná jistá míra ambivalence v momentě, kdy dcera potřebovala pomoc, násilí a sňatky uzavřené bez ohledu na nevěstu.

10.1. Pozitivní přístup

Sága o Eiríkovi Zrzavém
Þorbjörn + Guðríð
Þorbjörn Vífilsson má dceru, která se jmenuje Guðríð. „ <i>Byla nejhezčím děvčetem v kraji a měla stejně skvělé chování jako její otec.</i> “ ¹⁴⁰ Dívka žije u svého pěstouna Orma. Zalíbí se Einarovi, který požádá Orma, aby se za něj přimluvil u jejího otce, který sice váhá, protože si je vědom toho, že Þorbjörn je „ <i>nesmírně hrdý na svou čest.</i> “ ¹⁴¹ Nakonec se za Einara přimluví, vyzdvihne Einarovo bohatství a následnou moc z něho plynoucí,

¹⁴⁰ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 3.

¹⁴¹ Tamtéž.

<p>avšak nedostane uspokojivou odpověď: „<i>Nenadál jsem se, že mi budeš radit, abych provdal svou dceru za syna otroka. Zdá se ti asi, že jsem na tom zle, když mi dáváš takovou radu. Moje dcera také už u tebe nezůstane, když myslíš, že si nezaslouží lepšího ženicha.</i>“¹⁴² Guðríð nakonec odjela k otci, který nadcházející jaro Island z důvodu chudoby opustil. Guðríð si později vzala za manžela syna Eiríka Zrzavého Þorsteina („...<i>dostalo se mu příslibu jak od ní, tak od jejího otce.</i>“¹⁴³). Sága navíc zmiňuje, že se tak stalo po dobrém uvážení.¹⁴⁴</p>
Sága o Gíslim
Þorbjörn + Þórðís
<p>Þorbjörn měl dceru jménem Þórðís, za níž chodil muž jménem Bárð. Sága o tom říká následující: „<i>Þórðís byla hezká a tuze chytrá dívka. Þorbjörn nebyl zrovna nadšen jejich schůzkami a pravil, že by to neskončilo dobře, kdyby byl doma Ari. Bárð však mínil, že bezvýznamná jsou slova bezmocného – ,a budu za ní chodit, jako jsem chodil dřív.</i>“¹⁴⁵ Bárða následně zabije Þorbjörnův syn Gísli, s čímž je otec spokojen.¹⁴⁶</p>
Sága o Egilovi
Björn + Ásgerð
<p>Björn měl dceru Ásgerð, kterou spolu s manželkou dali do pěstounské péče Beře, která si ji velmi oblíbila, a odjeli do Norska bez dcery. Björn si po letech přeje svou dceru vidět a požádá Þórólfa, aby mu ji do Norska přivezl.¹⁴⁷ „<i>Thórólf k němu brzy zajel a přivezl mu domů dceru Ásgerd. Bylo to radostné shledání, protože z Ásgerdy vyrostla krásná a chytrá dívka.</i>“¹⁴⁸ Björn následně dceru za Þórólfa provdal. Když Þórólf zemře a o Ásgerðu se uchází Egil. „<i>Ásgerd to nechala na rozhodnutí svého otce...Egil přednesl svou žádost a prosil Björna o jeho dceru. Björn vyslechl jeho žádost příznivě a se sňatkem souhlasil.</i>“¹⁴⁹</p>

¹⁴² *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 3.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ *Sága o Gíslim*, kap. 2.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ *Sága o Egilovi*, kap. 39.

¹⁴⁸ Tamtéž, kap. 41.

¹⁴⁹ *Sága o Egilovi*, kap. 56.

Egil + Þórðís
<p>Egil měl díky sňatku s Ásgerðou nevlastní dceru Þórðís. „<i>Egil ji miloval stejně jako své vlastní děti.</i>“¹⁵⁰ Provdal ji za muže jménem Grím a vyplatil jí všechno dědictví po otci. Po smrti své ženy se Egil „<i>odebral na jih do Mosfelu ke svému zeti Grímovi, protože svou nevlastní dceru Tórdís měl ze všech lidí nejraději.</i>“¹⁵¹</p>
Egil + Þorgerð
<p>Egil měl taktéž dceru Þorgerð, která mu poskytla oporu poté, co zemřel jeho oblíbený syn. Rozhodla se, že nebude jíst, dokud nezačne jíst také otec. „<i>Pak šla k přístěnku a zavolala: „Otevři mi, otče. Chci s tebou jít stejnou cestou!“</i> Egil odstrčil závoru a ona si lehla v přístěnku do vedlejší postele. „<i>Jsi hodná, dcerko,</i>“ řekl Egil, „<i>že se mnou chceš sdílet stejný osud. Je vidět, že mě máš ráda. Copak se s takovou žalostí dá žít?</i>“¹⁵² Þorgerð však otce přelstila a zařídila, aby se najedl i napil, a nakonec jej přiměla, aby složil synovi posmrtnou báseň. „<i>Když Torgerd odjížděla domů, Egil ji obdaroval a vyprovodil.</i>“¹⁵³</p>
Sága o lidech z Lososího údolí
Björn+ Jórunn
<p>Björn měl dceru Jórunn, o jejíž ruku se ucházel Hǫskuld a Björn si myslel, že by se nemohla vdát lépe, „<i>ale rozhodnutí přece jen přenechal jí.</i>“¹⁵⁴ Jórunn odpověděla: „<i>Máme o tobě takové zprávy Hǫskulde, že můžeme jistě s radostí přijmout tvé námluvy, protože myslíme, že se dobře provdá ta žena, která tě dostane. Rozhodující slovo však ať zde řekne otec, neboť já učiním, jak on bude chtít.</i>“¹⁵⁵</p>
Egil + Þorgerð
<p>Egil Skallagrímson měl provdat svou dceru Þorgerð za Óláfa Páva. Egil však nápadníkovi řekl, že ačkoliv si uvědomuje, že je z váženého rodu, musí o potenciálním</p>

¹⁵⁰ Tamtéž, kap. 79.

¹⁵¹ *Sága o Egilovi*, kap. 83.

¹⁵² Tamtéž, kap. 80.

¹⁵³ Tamtéž, kap. 80.

¹⁵⁴ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 9.

¹⁵⁵ Tamtéž, kap. 9.

<p>zasnoubení promluvit se svou dcerou: „...neboť žádný muž ji nedostane bez jejího svolení.“¹⁵⁶ Þorgerðina odpověď zní: „Řekl jsi mi myslím jednou, že mě máš ze všech svých dětí nejraději, ale nyní vidím, že to není pravda, když mě chceš provdat za syna služky, i když je Óláf krásný a skvělého chování.“¹⁵⁷ Svůj názor nezměnila, dokud si s Óláfem sama nepromluvila.</p>
<p>Ósvífr + Guðrún</p>
<p>Guðrún, ačkoliv ji její otec Ósvífr v patnácti letech provdal, aniž by se jí zeptal na její názor, měla s otcem dobrý vztah. Navíc trval na tom, aby z manželské smlouvy bylo patrné, že se Guðrúně nemůže rovnat a že jí bude patřit polovina veškerého majetku.¹⁵⁸ Jindy Guðrún otci říká: „Není zle tomu, kdo se řídí tvou radou, otče.“¹⁵⁹ Otec zasahoval i do druhého Guðrúnina sňatku s Bollim Þorleikssonem. Bollimu nejprve řekl: „Věci se mají tak, jak sám, Bolli, víš, že Guðrún je vdova a sama má právo za sebe rozhodovat. Tvou žádost však budu podporovat.“¹⁶⁰ Dceři pak žádost nápadníka přednesl a dodal: „Je nyní na tobě, jak odpovíš, ale své mínění ti řeknu hned: že by Bolli neměl být odmítnut, kdyby bylo po mém.“ Guðrún nabídku odmítla a otec se jí snaží přesvědčit a praví: „...Dokud žiji, musím vám, svým dětem, být přece nápomocný radou ve věcech, v nichž mám více zkušeností než vy.“ Guðrún po těchto slovech se sňatkem souhlasí.¹⁶¹</p>

10.1.1. Souhlas se sňatkem

Rodové ságy se ve většině případů nesoustředí na okolnosti zasnub dcer protagonistů. Nejčastěji pouze v rámci genealogického výčtu zmiňují, že dívku někdo „dostal za ženu“¹⁶² nebo, že otec „provdal svou dceru“¹⁶³ a více se o ní čtenář nedozví. *Sága o lidech z Lososího údolí* zmiňuje případ Vígdís, kterou „provдали za jejího muže spíše pro jeho bohatství, než že by v něm rod získal oporu.“¹⁶⁴ Čtenář se však nedozvídá, zdali bylo manželství šťastné či nešťastné, nebo jestli si její dívka přála či nepřála. Existují

¹⁵⁶ Tamtéž, kap. 23.

¹⁵⁷ Tamtéž, kap. 23.

¹⁵⁸ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 34.

¹⁵⁹ Tamtéž, kap. 39.

¹⁶⁰ Tamtéž, kap.43.

¹⁶¹ Tamtéž, kap. 43.

¹⁶² *Sága o Eirikovi Zrzavém*, kap. 3; „Druhá Einarova dcera se jmenovala Hallveig. Tu dostal za ženu Þorbjörn Vífilsson...“

¹⁶³ *Sága o lidech z Eyru*, kap. 1; „Ketil provdal svou dceru Auðu za Óláfa Bílého...“

¹⁶⁴ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 11.

ale také zmínky o tom, že otcové respektovali názor svých dcer ve věci zásnub. Björn v *Sáze o lidech z Lososího údolí* přenechává rozhodnutí Jórunn, které se sňatek s Hǫskuldem zamlouvá, ale poslední slovo přeci jen přenechá otcí. Egil ve stejné sáze taktéž nehodlá Þorgerðu zasnoubit bez jejího svolení. Þorgerð se nejprve rozčílí a vyčítá otcí, že ji chce provdat za někoho, kdo ji z hlediska společenského postavení není roven a Egil její odmítnutí respektuje. Nakonec si Þorgerð Óláfa vezme, ale ne kvůli nátlaku otce, ale protože si s nápadníkem sama promluví. Ačkoliv tedy někteří otcové dávali svým dcerám prostor pro vlastní rozhodnutí o budoucích manželích, dcery se přesto nakonec podvolily a vzaly si muže, kterého jim otec radil si vzít. Přesně tak se stalo i v případě Guðrún Ósvífrsdóttir, která se řídila radou otce a vzala si Bolliho, ačkoliv si jakožto vdova mohla vybrat, koho chtěla.¹⁶⁵ Z jejího příběhu vyplývá, že se radou otce řídila ráda, jelikož mu tvrdila, že není zle tomu, kdo se řídí jeho radou. Ásgerð, Björnova dcera, také nechala rozhodnutí o svém druhém sňatku na otcí a dobrovolně se tak vzdala vdovského privilegia zvolit si dalšího manžela sama. Zdá se, že i když otcové výjimečně upřednostnili dceřinu angažovanost v jejích vlastních zásnubách před rozhodnutím, z něhož většina otců dívky vyloučila, dcery se přesto řídily radami otců a nechávaly poslední slovo jim.

10.1.2. Ochrana cti

První podmínkou manželství byla rovnost, a to jak sociálního postavení, tak i bohatství, jelikož majetek hrál významnou roli na obou jednajících stranách. Nicméně otce nastávající nevěsty mnohdy spíše zajímala pomoc nového zete ve sporech s jinými rody, než vzdálená vyhlídka na vnoučata, především v případech, kdy sám neměl žádné syny. Otec však neinicioval zásnuby své dcery, ale vždy čekal, až se objeví správný kandidát. Jedinou příležitostí pro zásah představovaly situace, kdy dceru navštěvoval tajně muž, který s ní měl nezávazný románek.¹⁶⁶ Pokračování takového jednání by jistě znamenalo poškození cti jak dcery, tak také celého rodu. Zásah je patrný v *Sáze o Gíslim* na příkladu Þorbjörna a Þórðísy. Þorbjörn konfrontuje milence své dcery, ten však neuposlechne a řekne otcí dívky, že za ní přesto bude chodit. Doplátí na to smrtí rukou jejího bratra a otec toto jednání podpoří. O reakci samotné Þórðísy na tuto událost sága nepojednává. Kvůli nerovnému sociálnímu postavení zakročí i Þorbjörn, jehož dceru Guðríðu chce její pěstoun provdat za Einara. Þorbjörn si ale pro dceru představuje lepší partii a dceru si od pěstouna

¹⁶⁵ Vdovy se na Islandu těšily poměrně veliké nezávislosti, která kromě správy majetku zahrnovala u možnost vybrat si jiného partnera, jelikož již nebyla pod poručnictvím žádného mužského příbuzného (Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 61–63).

¹⁶⁶ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 24.

vezme zpět domů. Einar však měl dostatek majetku a mohl Þorbjǫrnovi pomoci v nelehké finanční situaci, která jej nakonec donutila opustit Island a odjet do Grónska. Þorbjǫrn pravděpodobně dával přednost sociálnímu postavení před penězi a souhlasil teprve se sňatkem Guðríðy a Þorsteina, syna Eiríka Zrzavého. Þorstein požádal o ruku přímo Guðríðu, protože její otec na Islandu v té době již nepobýval. Sága nezmiňuje více, než že se mu dostalo „příslibu jak od ní, tak od jejího otce“¹⁶⁷ a také, že to bylo „učiněno po dobrém uvážení.“¹⁶⁸ Neznáme bohužel názor Guðríðy na svůj nutný odchod od pěstounů a o jejím sňatku sága taktéž neříká více, než výše zmíněné věty.

10.1.3. Oblíbený potomek

Z mé analýzy vyplynulo, že dcery patrně nebyvaly těmi nejoblíbenějšími dětmi tak, jak tomu bylo u synů, jejichž oblíbenost často podmiňoval jejich vztah k hospodářství. U dívek se mnohdy zmiňuje jejich krása či skvělé chování zděděné po otci,¹⁶⁹ ale na rozdíl od mužských potomků u nich autoři ság nezmiňují, že by některou z nich měl otec nejraději ze svých dětí či byla jeho oblíbenkyní, pokud měl více dětí. Z osmi zkoumaných rodových ság vzešel pouze jeden případ, kdy zapisovatel *Ságy o Egilovi* považoval za významné sdělit, že Egil měl svou nevlastní dceru Þórðís nejraději ze všech lidí, a to tak, že se ke konci života přestěhoval do její domácnosti. Sága to však zmiňuje až poté, co zemře Egilův nejoblíbenější syn. Sama Þórðís v sáze vystupuje jen pasivně. Text zmiňuje jen lásku, jakou Egil pociťoval k ní, ale co naopak cítila Þórðís, nezaznamenává. V podstatě sága neobsahuje jedinou Þórðísinu přímou řeč, ani jakoukoliv zmínku o její interakci s nevlastním otcem.

10.1.4. Emoční podpora

Dcery, stejně jako synové, mohly pro otce představovat oporu v těžkých chvílích. V podkapitole o truchlení otců nad smrtí syna jsem popsala, jaké dopady taková událost měla na otcovo zdraví. Ačkoliv synové nacházeli řešení otcova zármutku v krevní mstě, emoční podporou se prameny příliš nezabývají, i když úplně nepřítomná nebyla. Důkaz o tom podává *Sága o Egilovi*, ve které již starý Egil trpí ztrátou svého oblíbeného syna, a tak jeho

¹⁶⁷ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 6.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ V *Sáze o Eiríkovi Zrzavém* (kap. 3) se o Guðríð píše následující: „Byla nejhezčím děvčetem v kraji a měla stejně skvělé chování jako její otec.“ V případě Guðrún ze *Ságy o lidech z Lososiho údolí* (kap. 32) se píše: „Byla to jedna z nejkrásnějších a nejchytřejších žen, jaké kdy žily na Islandu.“ V *Sáze o Gíslim* (kap. 2) „Þórðís byla hezká a tuze chytrá dívka.“ V *Sáze o Egilovi* (kap. 41) dokonce Þórólf vidí po letech odloučení svou dceru rád, „protože z Ásgerdy vyrostla krásná a chytrá dívka.“

manželka zavolá o pomoc nejstarší dceru Þorgerð, která se rozhodne sdílet s ním jeho osud. Nakonec otce dokáže přelstít a donutit jej k požití stravy a navrhne mu, aby se se smutkem vyrovnal složením básně *Sonatorrek* na svého syna. Otec si dceřiny podpory váží, jelikož už při jejím příjezdu říká, že je vidět, že jej má ráda, když hodlá sdílet stejný osud. Při loučení od něho navíc dostane dary.

10.2. Negativní přístup

Ságy o Hænsa-Þórim
Gunnar + Þuríð
<p>Gunnar provdá svou dceru Þuríðu muži jménem Herstein. Zasnoubení předem domluví: „<i>Nerozumím tomu, proč jednáš tak ukvapeně a téměř mi vyhrožuješ, jelikož mne se toto spojení zdá vyrovnané. Řekl bych, že není nic, co bys neudělal, proto věřím, že bude nejlepší přijmout nabídku zasnub a dát si ruku na to.</i>“¹⁷⁰ Avšak rozhodne se zeptat se na názor samotné Þuríðy. Þuríð žije u svého pěstouna Þórða Gellira, s nímž se chce o sňatku dcery Gunnar předem poradit. Nezapomene dodat, že Herstein je oblíbený, vynikající a nechybí mu majetek. Pěstounovi se nabídka nezamlouvá, ale Gunnar se rozhodne jít za samotnou Þuríðou. Ta odpověděla, že po manželci netouží o moc více než o setrvání doma. „<i>Zde, u mého příbuzného Þórða, je o mne dobře postaráno, avšak udělám, co po mne oba dva budete chtít, ať už jde o toto či jiné věci.</i>“¹⁷¹ Gunnar zašel za Þórðem, protože si přál, aby o sňatku rozhodli oba dva, a aby Þuríðu provdal Þórð, jenž tak učiní. Později toho však lituje a cítí se být oklamáný, protože Gunnar si tímto krokem zajistil především Þórðovu účast na mstě.</p>
Sága o Egilovi
Ármód + dcera
<p>Hlavní protagonista Egil navštíví statek jistého Ármóda, který mu nachystá hostinu. Ármód má malou dceru, která Egilovi na matčin popud vzkáže, že se u nich doma najde</p>

¹⁷⁰ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 10; „*Það fæ eg eigi skilið hvi þér látið svo brátt að þessu eða haldið við heitan sjálfa því að mér list þetta mjög jafnræði en einskis ills örvænti eg fyrir yður og mun eg það ráð upp taka að rétta fram höndina.*“

¹⁷¹ *Hænsa-Þóris Saga*, kap. 11; „*Hún svarar að eigi er henni svo mikil manngirnd í hug að henni þætti eigi jafngottað sitja heima*“ *Því að eg á kost góðrar forsjá þar sem Þórður er frændi minn. En ykkarn vilja mun eg gera um þetta og annað.*“

lepší jídlo a pití, než kterým jej otec pohostil: „*Ármód dal dceři pohlavek a hnal ji od stolu – „vždycky mluvíš, když se to nejméně hodí!*“¹⁷² Egil se mu chce následně pomstít a zabít jej, ale manželka i dcera zasáhnou a prosí Egila, aby to nedělal.¹⁷³

Sága o lidech z Lososího údolí

Ingjald + Vígdís

Sága zmiňuje případ Vígdís, dcery Ingjalda. „*Vígdís však provdali za jejího muže spíše pro jeho bohatství, než že by v něm rod získal oporu.*“¹⁷⁴ Nedostatek opory je znatelný v momentě, kdy se Vígdísin strýc potřebuje na jejich statku ukrýt před mužem, který se mu chtěl pomstít za vraždu bratra. Vígdís přiznává: „*můj muž Þórð není právě velký hrdina...*“¹⁷⁵ Obranu rodu tak musela vzít do vlastních rukou. Manželství skončilo rozvodem: „*Po úmluvě Þórða Goddiho s Ingjaldem z Ovčích ostrovů, že totiž chtěli připravit o život Vígdísina příbuzného Þórolfa, pojala k svému muži odpor a prohlásila, že se s ním rozvádí.*“¹⁷⁶

Óláf + Þuríð

Óláf Páv má dceru jménem Þuríð, o jejíž ruku se uchází Nor Geirmund Lomoz. O Þuríðině názoru na zasnoubení s Geirmundem sága nemluví, nicméně velmi aktivní je v tomto ohledu její matka, která přemluví Óláfa, ačkoliv on by „*viděl raději, kdyby se Þuríð vdala za jiného muže.*“¹⁷⁷ Manželství jeho dcery nevydrží a Geirmund se rozhodne odjet zpět do Norska a zanechat manželku i s roční dcerou bez prostředků. Óláfova odpověď na rozhořčení své ženy a dcery zní: „*Jak to, Þorgerðo? Cožpak není Nor nyní stejně štědrý, jako byl tehdy na podzim, když tě žádal o ruku naší dcery?*“¹⁷⁸ Óláf pak na rozloučenou daroval Geirmundovi kupeckou loď a veškeré příslušenství, za což mu Geirmund poděkoval a řekl, že je to skvělý dar.¹⁷⁹

¹⁷² *Sága o Egilovi*, kap. 72.

¹⁷³ *Tamtéž*, kap. 73.

¹⁷⁴ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 11.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, kap. 14.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, kap. 16.

¹⁷⁷ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 29.

¹⁷⁸ *Tamtéž*.

¹⁷⁹ *Tamtéž*.

10.2.1. Sňatky

Předem dohodnuté sňatky v rodových ságách převažovaly nad těmi, do nichž zasahovaly budoucí nevěsty, ale jsou o nich jen letmé zmínky. Autoři ság pouze zaznamenali fakt, že dcera byla provdána. Obecně v ságách není velká pozornost věnovaná ženám, což velmi zúžilo vzorek vztahů mezi otci a dcerami, které jsem mohla v analýze použít. V mém vzorku se příliš interakcí mezi otci a dcerami neodehrávalo, a tím méně těch negativních. Za negativní jsem označila zasnuby Þuríðy, která sice nechává otce a pěstouna rozhodnout, zároveň však vyjadřuje, že by raději zůstala doma u svého pěstouna. Gunnar neřekne pěstounovi veškeré okolnosti zasnub své dcery, tedy fakt, že její manželství s Hersteinem je využito jen pro získání dalších rodů do krevní msty. Pěstoun se to dozví až po Þuríðiných zasnubách, ale už s tím nemůže nic dělat. To poukazuje na problematiku mladých dívek na středověkém Islandu, které se kvůli záměrům svých otců či jiných mužských příbuzných poměrně záhy vdávaly do cizích rodin, nebo dokonce rodin, které do té doby považovaly za nepřátele.¹⁸⁰ O Þuríðě, jakmile je provdána, nevíme nic. Její názor na sňatek známe, ten však působí spíše jako poslušné vyhovění otcovu přání a dále se již vyjednává bez ní.

V některých případech, jak lze vidět na příkladu Ingjalda a Vígdís, otcové využili dcery pro získání bohatství, na rozdíl od nabytí sociální prestiže a opory, jak jsem výše popsala u Guðríð ze *Ságy o Eiríkovi Zrzavém*, jejíž otec Þorbjörn raději zchudl a odjel ze země, než aby dal dceru někomu, kdo měl nižší sociální postavení. Přestože některé dívky dostávaly čím dál tím více svobody v rozhodovacím procesu o svém budoucím manželství, mnohé se až do 15. století raději podřizovaly přáním svých otců, a to především ze strachu.¹⁸¹

Některá nerovná manželství končila tragicky, jak lze vidět na příkladu Óláfa Páva a jeho dcery Þuríðy. Ačkoliv sága nevykresluje vztah otce a dcery jinde než na příkladu Þuríðiných zasnub, hodnotila jsem Ólafův přístup k dceři jako negativní, jelikož Þuríð nedostala možnost se k sňatku s Norem vyjádřit, šlo o nápad její matky, která doufala v majetkově výhodný svazek a po rozpadu manželství se Ólaf nesnažil zachovat dceřinu čest a skoupého manžela, jenž odmítal Þuríð a malé dceři nechat jakýkoliv majetek, vybavil na cestu do Norska vším, co potřeboval. Případ Þuríð působí téměř jakoby se stala středem konfliktu mezi rodiči a Óláfovi nezáleželo tolik na jejím blahobytu jako na možnosti

¹⁸⁰ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 28.

¹⁸¹ Holcomb, *Pulling the Strings: The Influential Power of Women in Viking Age Iceland*, s. 10.

„potrestat“ ji a svou ženu za to, že jej neuposlechla a nechala se svést vyhlídkami na bohatý život své dcery.

10.2.2. Násilí

Násilí na dětech ve středověku představovalo běžnou praktiku. Dle Mitchella bylo příležitostné násilí konané na dětech natolik normalizované, že některé prameny ani nepovažují za důležité se o něm zmiňovat. Naopak znepokojení společnosti ohledně týraného dítěte vidí jako teprve v nedávné době vzniklý fenomén.¹⁸² Fyzické násilí prováděné na dětech se v rodových ságách objevuje výjimečně. Explicitně o tomto jednání hovoří pouze dva případy v *Sáze o Egilovi* a jeden ze *Ságy o Grettim*, v níž macecha uhodí nevlastního syna. První příklad ze *Ságy o Egilovi* představuje již zmíněné napadení Egila vlastním otcem. V druhém případě dá Ármód pohlavek své dceři, která je podle všeho ještě dítětem, jelikož sága popisuje, že si hraje na podlaze.¹⁸³ Následně ji napadne také slovně, ačkoliv dívka pouze jednala na popud své matky. Jde o jedinou interakci Ármóda a jeho dcery v sáze. Kvůli velmi chabému vzorku však nelze hodnotit, zda tyto příklady potvrzují Mitchellovu teorii o násilí, jenž v důsledku své četnosti ani nestálo za zmínku, či se jednalo pouze o vzácný jev.

¹⁸² Mitchell, *Family Life in The Middle Ages*, s. 166.

¹⁸³ *Sága o Egilovi*, kap. 72; „Hospodářova dcerka si hrála dole na podlaze.“

11. Vztah matky a dcery

Pozornost rodových ság se nezaměřovala na ženy,¹⁸⁴ tudíž vztahy matek a dcer pravděpodobně autoři ság nepovažovali za významné v kontextu celého příběhu, a to i přesto, že někteří uvádějí, že kromě mužů mohla být hlavou domácnosti také žena.¹⁸⁵ Nedělo se tak ani v případech, kdy šlo o důležité protagonistky ságy. Ságy se zabývaly spíše sociálními konflikty než individuálními problémy a v popředí těchto konfliktů stáli nejčastěji muži.¹⁸⁶ A protože se ženy oficiálně nemohly účastnit soudních procesů, avšak směle podněcovaly své mužské příbuzné,¹⁸⁷ mezi něž patřili také synové, jsou v ságách vyličený spíše vztahy mezi matkami a syny, vedle nichž se vztahy s dcerami jeví jako nedůležité. Právě tyto důvody poukazující na dominanci mužů ve staroseverské společnosti pravděpodobně způsobily, že výsledky analýzy osmi rodových ság neobsahovaly téměř žádné interakce mezi matkou a dcerou. *Sága o lidech z Lososiho údolí* hovoří pouze o případu, kdy se matka Þorgerðy přimlouvá u manžela za dceřin sňatek, který nakonec skončí útekem manžela, jak je zmíněno výše. Matka dceři pravděpodobně chtěla zajistit bohatou budoucnost, ale neohlížela se na sociální postavení muže a fakt, že byl cizincem, což pro otce mohl být důvod pro odmítnutí zasnub s takovým nápadníkem.¹⁸⁸ Z tohoto manželství má sama Þuríð dceru, kterou tajně odveze na loď svého manžela a zanechá ji se svým otcem. Není však jasné, zda by tak neučinila také, pokud by šlo o syna, jelikož dítěti byl pouhý rok a sága se dalšími okolnostmi Þuríðina jednání nezabývá. *Sága o Egilovi* zaznamenává situaci, kdy matka svou malou dceru navede, aby hostům otce řekla, že je otec nehostí tak, jak by si zasloužili, za což dcera dostane od otce pohlavek. Případné matčino utěšování dítěte v sáze není zaznamenáno.

¹⁸⁴ Jochens, *Women in Old Norse Society*, s. 81.

¹⁸⁵ Miller, *Some Aspects of Houselholding*, s. 328.

¹⁸⁶ Hume, *Beginnings and Endings in the Icelandic Family Sagas*, s. 600.

¹⁸⁷ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 197.

¹⁸⁸ Jochens, *Women in Old Norse Literature*, s. 25.

12. Pěstounství

12.1. Pěstouni jako noví rodiče

Téměř každá z analyzovaných ság zmiňuje nějakou formu pěstounství. Pěstouni se ve většině analyzovaných případů chovali ke svým chovancům a chovankám jako k vlastním dětem, což není až tak překvapivé, vzhledem k tomu, že tyto děti odcházely do nových rodin mnohdy ve velmi raném věku. Halldóra a Herdís ze *Ságy o lidech z Lososího údolí* dali rodiče pěstounům teprve na jednom roce života, Óláf Páv z domu odešel ve svých sedmi letech.¹⁸⁹ Svého vlastního syna Bolliho dal Óláf do pěstounské péče, když mu byli tři roky.¹⁹⁰ Pěstounská rodina však plně zastupovala rodinu pokrevní. Dětem se dostávalo stejné lásky jako vlastním potomkům. V případě Bolliho *Sága o lidech z Lososího údolí* říká: „*Þorgerð þrijala hocha srdečně a oba jej vychovávali s nemenší láskou než své vlastní děti.*“¹⁹¹ Bolli choval v dospělosti dokonce takovou důvěru ke svému pěstounovi, že jej požádal, aby mu pomohl najít vhodnou manželku: „*Jsem sice dospělý, ale v této věci bych měl přece jen rád tvou pomoc slovem i činem...*“¹⁹² Zároveň, když Bolli zabije Óláfova syna, nesnaží se Bollimu pomstít a až do konce svého života chrání chovance před pomstou jiných lidí.¹⁹³ Fakt, že se za dobu strávenou u pěstouna mezi pěstounem a chovancem vytvořil velmi úzký vztah, potvrzují i mnohé další případy, které jednoznačně převažují nad negativními vztahy. Tatáž sága zaznamenává velmi blízký vztah Melkorky a její irské pěstounky. Melkorka ji od svých patnácti let neviděla kvůli svému zotročení, ale když vysílá svého syna do Irska za svou rodinou, dbá na to, aby se dozvěděli, že je naživu. „*Nejvíce však tato zpráva dojala Melkorčinu pěstounku, která již polehávala, utrápení starostmi a stářím.*“¹⁹⁴ Pěstounce tato zpráva zlepšila náladu na celou zimu. Melkorka si pěstounku přála mít u sebe na Islandu, a když se dozvěděla, že to kvůli jejímu zdraví není možné, „*bylo vidět, že ji to velmi rmoutí.*“¹⁹⁵ Eirík ze *Ságy o Eiríkovi Zrzavém* si k sobě vzal dívku Guðríð a „*byl jí druhým otcem.*“¹⁹⁶ Když zemřel Guðríðin

¹⁸⁹ Halldór: *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 28; Herdís: Tamtéž, kap. 72; Óláf Páv: Tamtéž, kap. 16.

¹⁹⁰ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 27.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž, kap. 43.

¹⁹³ Tamtéž, kap. 50: „*Moje vůle je, abyste bránili Bolliho, a to o nic hůře, než kdybych byl s vámi...*“

¹⁹⁴ Tamtéž, kap. 21.

¹⁹⁵ Tamtéž, kap. 22.

¹⁹⁶ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 6.

otec, „*Eirík o ni pečoval jako o svou dceru.*“¹⁹⁷ Þuríd ze *Ságy o Hænsa-Þórim* vyjádří svou preferenci zůstat doma u svého pěstouna, když ji otec chce provdat.¹⁹⁸ Její pěstoun Þórð Gellir je taktéž ve věci zásnub zdrženlivější, než dívčín otec a ve chvíli, kdy má pocit, že byl obelhán, řekne: „*Nerohodl bych o tomto svazku tak rychle, kdyby to byl býval věděl...*“¹⁹⁹ *Sága o Gíslim* ukazuje, že ani chovancům nebyly osudy jejich pěstounů lhostejné. Bratři Þorkel a Gísli si vezmou na starost děti svého příbuzného Ingjalda. Gísli se postará o výchovu dívky jménem Guðríð a Þorkel si vezme chlapce Geirmunda. Oba dva mají se svými chovanci dobrý vztah. Geirmunda například zajímá, jestli jeho pěstounovi nehrozí nebezpečí, když je poslán ke Gíslimu pro čalouny: „*Nehrozí tvému bratru Þorkelovi žádné nebezpečí?*“ zeptal se Geirmund. „*V žádném případě,*“ odpověděl Gísli. „*Pak to rád udělám,*“ slíbil Geirmund.“²⁰⁰ Gísli zase svou svěřenyni považuje za nejdůvěryhodnější osobu: „*Jdi do Sæbólú a vyzvěď, co tam dělají. Posílám tam tebe proto, že tobě nejvíc důvěřuji, jak v této věci, tak i v ostatním.*“²⁰¹ Guðríð má podle všeho taktéž ke Gíslimu blízko. Když, ačkoliv chybně, tuší zradu od své pěstounky a Gíslího manželky Auðy, neváhá jej varovat: „*Má pěstounka pozbyla rozum. Chce tě zradit.*“²⁰² Při představě, že by se Auð nechala koupit a zavinila smrt Gíslího, se Guðríð dokonce dá do pláče. Na druhou stranu *sága* nikterak nerozvíjí vztah mezi Auðou a Guðríðou. Během posledního boje, v němž Gísli zahyne, Guðríð bojuje po boku Auðy proti pěstounovým nepřítelům. *Sága o Egilovi* popisuje situaci, kdy otec Egila chce mladého muže zabít, ale v ten moment zakročí jeho pěstounka Þorgerð Brák a za svého chovance se obětuje.²⁰³

12.2. Kompenzace špatných vztahů s vlastními syny

Vyskytují se i případy, kdy si otcové pravděpodobně vynahrazovali dobrým vztahem s chovancem nepěkný vztah s vlastním synem, jako tomu bylo v případě Ófeiga ze *Ságy o spojencích* a jeho chovance Valiho. *Sága* zmiňuje, že ačkoliv sedlák neměl svého vlastního

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 11: „*Zde, u mého příbuzného Þórða, je o mne dobře postaráno, avšak udělám, co po mne oba dva budete chtít, ať už jde o toto či jiné věci.*“

¹⁹⁹ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 11: „*Eigi mundi þessu gjaforði svo skjótt ráðið hafa verið ef eg hefði þetta vítað...*“

²⁰⁰ *Sága o Gíslim*, kap. 15.

²⁰¹ Tamtéž, kap. 13.

²⁰² Tamtéž, kap. 31.

²⁰³ *Sága o Egilovi*, kap. 41.

syna příliš v lásce, chlapec jménem Vali byl oblíbený (*vinsæl*).²⁰⁴ Grettiho jeho otec taktéž neměl rád a nikdy mu nic nedaroval ani neodkázal, avšak chovanci Þorgils Mákssonovi pomohl získat majetek a koupil mu statek.²⁰⁵

12.3. Zdědění pěstounova majetku

Chovanci totiž u svých pěstounů pouze nevyrostali, ale v některých případech po nich také dědili celé statky. Pěstounství tedy mělo i funkci majetkového zabezpečení dětí, o něž se pečovalo. Ólaf Páv takto získal majetek po Þórðovi, který jeho otci slíbil: „...*nabízím, že k sobě vezmu tvého syna Óláfa na vychování a odkážu mu všechno své jmění, neboť není zde v zemi nikdo, kdo by měl nárok na dědictví po mně...*“²⁰⁶ Arngrímovi se zdálo, že mu výchova syna Helgiho u Hænsa-Þóriho nepřinese příliš cti, ale když Hænsa-Þóri slíbí, že chlapec zdědí polovinu jeho majetku, považuje smlouvu za uzavřenou: „*Raději dám chlapci polovinu svého majetku, než abych jej nedostal do péče...*“²⁰⁷ V obou případech chovanci dědí, protože se jejich rodiny zavázaly pěstounům, že jim poskytnou podporu, když jí bude třeba.

12.4. Sociální status pěstounů

Případy nalezené ve studovaných ságách mnohdy naznačují, že se děti dávaly do pěstounské péče buďto příbuzným nebo lidem s nižším sociálním statutem. Právě již zmiňovaný Helgi ze *Ságy o Hænsa-Þórim* odkazuje k situaci, kdy otec odevzdal syna do péče méně významného člověka. Sága nezmiňuje jediného předka Hænsa-Þóriho na rozdíl od ostatních protagonistů, pouze říká, že začínal bez jakýchkoliv peněz (*snaudur að fê*). Helgi šel na výchovu k Þórimu, protože mu slíbil polovinu svého nabytého majetku, jinak otci tato dohoda nepřinesla žádnou čest.²⁰⁸ Jde také o jediný případ v analyzovaném vzorku, který vyobrazuje vzpouru chovance proti pěstounovi. Helgi má v sáze nesporně svou morální roli. V momentě, kdy na farmu jeho pěstouna přijede Blund-Ketil s muži a

²⁰⁴ *Bandamanna saga*, kap. 1: „*Ekki hafði hann mikla ást af föður sínum.*“

²⁰⁵ *Sága o Grettim*, kap. 25: „*U Ásmunda byl vychován mladý muž jménem Thorgils. Říkali mu Thorgils Máksson, a byl blízkým příbuzným Ásmundovým. Thorgils byl silný muž a s pomocí Ásmundovou si nashromáždil slušný majetek. Ásmund mu koupil v Loekjamótu statek a tam Thorgils bydlil...*“

²⁰⁶ *Sága o lídech z Lososího údolí*, kap. 16.

²⁰⁷ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 2: „*Eg vil gefa sveininum hálf fê mitt heldur en eg nái eigi barnfóstrinu en þú skalt rétta hluta minn og vera skyldur til við hvern sem eg á um.*“

²⁰⁸ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 1.

žadají o seno, kterého mají nedostatek, Helgi zoufalým hospodářům ukáže, kde Þóri seno skladuje, ačkoliv samotný Þóri nemá nejmenší zájem sousedům pomoci. V další kapitole pak ospravedlňuje jednání Blund-Ketila, jenž si seno s příslibem zaplacení vzal i proti vůli Þóriho. Oponuje svému pečovateli, když si Þóri následně stěžuje Arngrímovi. Helgi si nejspíše uvědomuje svoji důležitou roli prostředníka a nepomáhá svému pěstounovi ve lhaní, ačkoliv mu tak brání v získání spojenců pro jeho odplatu: „*Helgi řekl, že Þóri zcela pozměnil, co se stalo a hned vše vysvětlil.*“²⁰⁹ Hǫskuld ze *Ságy o lidech z Lososího údolí* dá Óláfa do péče Þórdovi, protože je bezdětný, a tudíž svůj majetek přenechá po smrti Óláfovi. Melkorka, Óláfova matka, je tímto ujednáním zdrcená, jelikož má pocit, že „*výchova u Þórda není jejího syna důstojná.*“²¹⁰

Vychování u určitých lidí s sebou zřejmě neslo jistou prestiž. Získával se tak sociální status a čest. O Skallagrímovi ze *Ságy o Egilovi* se píše: „*Lidé dobrého rodu k němu posílali své syny na vychování.*“²¹¹ Další zmínku lze nalézt v *Sáze o lidech z Eyru*, v níž Ketil Nosek dá syna Bjørna na vychování k jarlovi Kjallakovi, který byl považován za „*moudrého a váženého muže.*“²¹² Guðrún ze *Ságy o lidech z Lososího údolí* dá svého syna, kterého měla s Þórðem, na výchovu ke goðimu Snorrimu.²¹³ *Sága o Egilovi* zmiňuje pěstounství ve spojitosti s královskými rody. Norský král Hákon byl odchovancem britského krále Adalsteina.²¹⁴ Král Eirík měl chovance Fródiho a sám vyrůstal s pobratimem Arinbjørnem, který se později stal pěstounem jeho dětí.²¹⁵ Příklady nalezené v ságách potvrzují výrok Óláfa Páva, tedy že „*ten, kdo jinému vychovává dítě, se vždycky pokládal za méně významného.*“²¹⁶ Ve více případech se pěstoun sám nabídl jako opatrovník dítěte. Þórð si vzal Óláfa jako vděk za pomoc poskytnutou jeho otcem.²¹⁷ Óláf si později vzal syna svého bratra Þorleika Bolliho, aby se s ním usmířil.²¹⁸ Bersi Soubojník se Óláfovi nabídl, „*že se ujme vychování jeho syna Halldóra.*“²¹⁹ Hænsa-Þóri požádal o výchovu Helgiho, aby si tak zajistil přátelství a podporu jeho otce Argríma.²²⁰

²⁰⁹ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 6: „*Hann sagði að Þórir affærði stórmjög, greinir nú allt hversu fór.*“

²¹⁰ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 16.

²¹¹ *Sága o Egilovi*, kap. 21.

²¹² *Sága o lidech z Eyru*, kap. 1.

²¹³ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 36.

²¹⁴ *Sága o Egilovi*, kap. 64.

²¹⁵ Tamtéž, kap. 58–60.

²¹⁶ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 27.

²¹⁷ Tamtéž, kap. 16.

²¹⁸ Tamtéž, kap. 27.

²¹⁹ Tamtéž, kap. 28.

²²⁰ *Hænsa-Þóris saga*, kap. 2: „*Vil eg taka við Helga syni þínum og geyma sem eg kann en eg vil hafa vináttu þína í mót og fylgi til þess að eg nái réttu af mönnum.*“

Pěstounství se ve velké míře týkalo pokrevně spřízněných či jinak příbuzných. Výchovu zajišťovali například strýcové (Þorleik a Bolli, Bersi Soubojník a Halldór, Styrkár a Ari²²¹), ale i dobří přátelé otců (Orm a Guðríf). Častým jevem pravděpodobně bylo také pěstounství babiček, které ságy zmiňují vícekrát. Guðrún převzala výchovu své roční vnučky Herdís. Sama se jakožto pěstounka nabídla a dívku si „velmi oblíbila“.²²² Bera ze *Ságy o Egilovi* si svou vnučku zamilovala natolik, že si vyprosila, „aby u ní její chovanka Ásgerd mohla zůstat,“ když její rodiče opouštěli Island.²²³ Stejně tak Unn Moudrá se po smrti svého syna ujala všech jeho potomků.²²⁴

12.5. Pěstouni jako zprostředkovatelé vědomostí

Sága o Eiríkovi Zrzavém odkazuje k roli pěstounky Halldís jako zprostředkovatelky vědomostí. Chovanka Guðríf v jednom momentě říká: „*Nevyznám se v kouzlech ani nejsem vědma, ale má pěstounka mě na Islandu naučila píseň, které říkala varðlokkur.*“²²⁵ Zároveň se lze domnívat, že Egilova pěstounka Þorgerð Brák, která jej zachránila před smrtí, chlapci v mládí poskytla značné vědomosti ohledně run. Říkalo se o ní: „*Byla to veliká žena, silná jako muž a vyznala se v kouzlech.*“²²⁶ Když později léčil nemocnou dceru jistého statkáře Þorfinna, všiml si, že je začarovaná špatně napsanými kouzelnými runami. Předmět s vyrytými runami spálil a na velrybí kostici jí vyryl jiné, které ji vyléčily.²²⁷ Jak jsem již zmínila v kapitole o vzdělávání synů matkami, potomci, zejména synové z bohatých rodin, získávali vědomosti spíše od svých pěstounů, než od rodičů biologických. U chlapců se předpokládala znalost boje, práva a kouzel symbolizovaných runami, právě jako v případě Egila. Takové dovednosti pomáhaly chlapcům k získání politické moci v dospělosti.²²⁸

²²¹ *Sága o Gíslim*, kap. 2.

²²² Tamtéž, kap. 72.

²²³ *Sága o Egilovi*, kap. 36.

²²⁴ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 4 – 7.

²²⁵ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 4.

²²⁶ *Sága o Egilovi*, kap. 41.

²²⁷ *Sága o Egilovi*, kap. 73.

²²⁸ Rogers, *He Who Learns will Benefit from It: Education in Medieval Icelandic Literature*, s. 5.

12.6. Odebrání potomka z péče

Ve vybraném vzorku existuje pouze jeden jev odkazující k odebrání potomka pěstounovi. Důvodem k přerušení dohody byla skutečnost, že se pěstoun Orm z Arnarstapi snažil chovanku Guðríðu provdat za muže sice bohatého, nikoliv však z dobrého rodu. Pro otce dívky to znamenalo urážku na cti a pěstounovi ji odebral.²²⁹ Tato situace opět poukazuje na to, jak se sňatek dcery mohl stát důvodem střetů a negativních vztahů, v tomto případě však mezi otcem a pěstounem.

12.7. Vdovy odkládající své děti do pěstounské péče

Sága o lidech z Eyru a *Sága o lidech z Lososího údolí* zaznamenávají dva případy, kdy se matka po smrti otce a uzavření nového sňatku rozhodla své dítě odevzdat do pěstounské péče. Þórdís se po smrti manžela Þorgríma narodil chlapec a když se provdala, dala syna na vychování k jiné rodině.²³⁰ Stejně tak se zachovala Þorgerð, když opouštěla Norsko, kde se narodil její syn Hrút. Chlapce nechala u příbuzných, jelikož tam o něj bylo „dobře postaráno.“²³¹ Matky se tak zřejmě snažily svým potomkům zajistit lepší budoucnost, na druhou stranu mnohé jiné vdovy si své děti ponechávaly, i když si našly nové manžele. Ásgerð si svou dcerku Þórðís po manželově smrti ponechala a nedala ji do pěstounství, ani když si vzala Egila. Þóřini synové ze *Ságy o lidech z Eyru* také zůstali u matky až do své dospělosti, i když se znovu vdala.²³²

²²⁹ *Sága o Eiríkovi Zrzavém*, kap. 3.

²³⁰ *Sága o lidech z Eyru*, kap. 12.

²³¹ *Sága o lidech z Lososího údolí*, kap. 8.

²³² *Sága o lidech z Eyru*, kap. 12.

13. Shrnutí

Rodové ságy, jejichž autoři se vyžívali v popisování dlouhých genealogických výčtů, zmiňují velké množství příbuzenských vazeb. Z hlediska propracovanosti lze nejlépe přístup rodičů k dětem sledovat na vztazích otců a synů. Obecně mají rodové ságy vztahy otců a potomků, a obzvláště synů, více propracované než vztahy otců a dcer, a tím méně matek a dcer. Díky tomu však poznáváme, jakou roli tyto vztahy následně hrály v různých sporech, popřípadě v rámci dědictví. Příčina toho také tkví v tématu těchto příběhů, v jejichž čele stojí nejčastěji mocní a významní muži. Ságy se zaměřují na vykreslování příběhů právě těchto mužských protagonistů, a jelikož ženy v nich zastávaly odlišné role, děj ság se soustředí právě na muže a vztahy, které vytvářeli mezi sebou.

Autoři ság měli u významných postav tendenci zdůrazňovat, že je měli rodiče rádi či si je zamilovali. To se týká jak synů, tak i dcer ze strany vlastních rodičů, ale i pěstounů. Nicméně v ságách se v určitých případech objevuje jistý fenomén oblíbeného dítěte, tedy preference jednoho potomka. Tato preference se téměř výhradně týkala mužských potomků. Jen v případě Egila a Þórðisy sága zmiňuje, že nevlastní dcera Þórðis byla člověkem, kterého „*měl ze všech lidí nejraděj*.“²³³ To však zmiňuje až poté, co zemře Egilův nejmilejší syn Bǫðvar. Zatímco se otcova láska k synům zdá být podmíněna schopností syna zastat práci na hospodářství, postarat se o sebe a žít dle očekávání rodiny, lásku matek ságy vyobrazují jako bezmeznou. Nejenže nepodávají svědectví o jakémkoliv špatném přístupu ze strany biologických matek, ženy působí v ságách ochranně a snaží se synům být oporou. Tlak na pomoc s hospodářstvím patrně plynul z toho, že synové statky následně dědili, a tak jejich výpomoc znamenala i formu učení, jak se v dospělosti o hospodářství postarat.

Pokud otec o syna přišel, znamenalo to pro něj velkou ztrátu ekonomické podpory a v neposlední řadě i dědice, pokračovatele rodu. Otec v produktivním věku se snažil synovu smrt pomstít nebo za jeho zabití získat pokutu. Když se však jednalo o muže starého, synova smrt mu způsobila tak velký zármutek, že autoři ság popisovali projevy truchlení na škále od zkroušení, přes odmítání jídla a ztrátu chuti do života, až po fyziologické změny a smrt. Matky ke ztrátě většinou přistupovaly jinak. Podle Byocka ženy v islandské společnosti sice měly v mnoha oblastech podobná, nebo dokonce stejná práva a nároky jako muži, to se ale netýkalo jejich účasti na politickém životě a právo je oproti mužům v mnohém omezovalo. Do těchto omezení mimo jiné spadala i nemožnost trestně stíhat

²³³ *Sága o Egilovi*, kap. 83.

vraha blízké osoby. A jelikož muži mohli spory řešit cestou právní, ženy se mnohdy uchýlovaly ke krevní mstě.²³⁴ Ságy z mého vzorku nezaznamenávají zármutek matek nad ztrátou synů stejným způsobem jako tomu bylo u otců. U matek většinou nepopisují fyziologické změny spojené s jejich utrpením nad ztrátou syna, ačkoliv z toho nelze vyvodit, že netrpěly. Rodové ságy je však vykreslují jako ženy odhodlané pomstít svou ztrátu a využít k tomu prostředků, k nimž měly přístup, tedy muže, a to především zbylé syny ze svých rodiny. V případech, kdy takto razantně zasahovaly matky, byli otcové mužů už po smrti. Aktivní vybízení k pomstě by se také dalo považovat za formu přípravy syna na mužskou roli ve společnosti, která se sestávala mimo jiné z ochrany rodové cti, jejímiž ochránci se stávali v monetě, kdy otcové zemřeli. Protože synové z velké části umírali tragicky či násilnou smrtí způsobenou nepřítelem, nepopisují ságy případy, kdy by rodiče oplakávali dcery, a to z toho důvodu, že se dcery násilných střetů neúčastnily. Vybrané ságy však nezaznamenávají ani jejich smrt například při porodu či z důvodu nemoci.

Synové se s otci, ale i s opatrovníky, mohli radit o svých sňatcích, kdežto dívkám byl sňatek zařizován mnohdy bez jejich vědomí, ačkoliv některé otce názor dcer zajímal a dbali na něj při rozhodování o zásnubách. Synové se také dle textů radili se svými otci ve věcech politických ještě v dospělém věku, mimo jiné pomáhali otcům bránit rodovou čest. V případě dcer se zdá, že bylo spíše nutné ochraňovat čest, která by skrze ně mohla být pošpiněna. Milostné vztahy mimo manželský svazek či nerovné manželství znamenaly vážnou hrozbu pro celý rod a otcové se snažili podobné situace rázně řešit.

Rozpory synů a dcer s otci se v mnohém lišily. Příčinou sporů mezi otci a syny bývala práce na hospodářství. Stejně tak jako byla důvodem lásky či oblíbenosti syna, tak se také mohla stát zdrojem střetů. Když chlapec nejevil zájem o hospodářství, otec jej odmítal. V momentě, kdy tyto děti provedly něco nekalého, otec s nimi o tom nehovořil a stavěl se k nim odmítavě. Takové jednání mohlo být způsobeno chováním, které bylo v mládí použito proti nim samotným. Na druhou stranu si lze všimnout, že z negativních vztahů se mohly stát vztahy snesitelné. Tuto změnu lze však vysledovat pouze v případech, kdy se otec stal nápomocným v soudním sporu. Zdá se, že výhra soudního sporu v synův prospěch mohla napravit roky trvající špatné vztahy mezi rodinnými příslušníky. Negativní vztahy s otci v některých případech (především Egila a Grettiho) kompenzoval milující

²³⁴ Byock, *Viking Age Iceland*, s. 196–197.

vztah s matkami. Oba představitelé pak, zřejmě v důsledku nevyrovnaného vztahu s rodiči, projevují ohleduplné chování vůči ostatním ženám v příběhu.

Vztahy k dcerám se odvíjí od rodové cti a sňatků. V naprosté většině zmínek o manželství či zasnubách dcery se neuvádí jejich okolnosti. K tomu rodové ságy ani neposkytují prostor. Texty však hovoří i o výjimečných případech tázání se dcer na jejich názor ohledně zasnub. Dotazování však působí spíše symbolicky, jelikož dcery ve všech případech vyšly otci vstříc a vzali si muže, kterého jim vybral. Matky do podobných záležitostí mohly zasahovat, ale nerozhodovaly o nich.

Zaměření ság na konflikty mezi muži způsobilo, že se z nich nedozvídáme příliš mnoho o vztazích mezi matkami a dcerami. Převážná část interakcí mezi otci a dcerami se pak odehrává kolem sňatků a zachování cti. Je možné, že zoufalá snaha otců zachovat dcery počestné a vdát je co nejvýhodněji vedla k tomu, že některé mladé ženy neměly důvěru ve vlastní úsudek ohledně mužů, a tak se i jako vdovy, které se mohly svobodně rozhodovat, řídily ve svých dalších sňatcích radou otce, jak lze vidět na příkladu Guðrúny a Ásgerðy. Guðrún o svém posledním sňatku nechá dokonce rozhodnout své dospělé syny.

Ságy na dvou místech dokládají ještě jinou roli matek a pěstounek. Ačkoliv se nedovídáme, jaké znalosti a zkušenosti předávaly ženy svým dcerám, *Sága o Eiríkovi Zrzavém* a *Sága o lidech z Lososího údolí* odkazují k tomu, že pečovatelky své děti, či děti, o něž se staraly, jistým vědomostem učily. Guðríð v jedné části ságy přiznává, že ji pěstounka naučila pohanskou píseň *varðlokkur*. Melkorka Óláfa zase učila irsky, aby měl povědomí o kultuře původu své matky a lépe se dorozuměl se svou rodinou v Irsku. Þorgerð Brák naučila Egila znalosti run a magii.

Násilí na dětech popisují jen dvě ságy z mého vzorku. *Sága o Egilovi* hovoří o rozruženém otci Skallagrímovi, který zaútočí na svého mladého Egila poté, co mu zabije přítele. Později se Egil setká s Ármondem, který se hrubě chová ke své malé dceři. Ačkoliv tedy Mitchell²³⁵ považuje násilí na dětech ve středověké Evropě za natolik běžnou, že nestála za zaznamenání, rodové ságy o něm ve spojení s problematickými otci hovoří. *Sága o Grettim* zaznamenává případ macechy, která neměla syna svého manžela ráda natolik, že jej udeřila a sama na to doplatila životem.

Vedle manželských dětí rodové ságy uvádí, ač zřídka, také přístupy k nelegitimním dětem. Nikterak se ve většině případů nerozpracovávají, s výjimkou významného

²³⁵ Mitchell, *Family Life in The Middle Ages*, s. 166.

levobočka Óláfa Páva, který se těšil mnohým privilegiím. U ostatních se pouze zmiňuje jejich status.

V rodových ságách představuje významnou instituci pěstounství. Pěstouni dle vybraných rodových ság plnohodnotně přebírali roli rodičů. Zasahovali do rozhodování o sňatcích dívek a mladým mužům mohli v tomto ohledu radit, přenechávali majetek svým chovancům, udržovali spolu blízké vztahy a v jednom případě se pěstounka také pro chovance obětovala. V mnohých případech působili pěstouni nejen jako vychovatelé, ale také učitelé svých svěřenců. K vytvoření důvěrných vztahů přispěla pravděpodobně především dlouhá doba strávená v pěstounské rodině, do níž děti někdy putovaly ještě v kolébce. Rodové ságy nejednou hovoří o dítěti starém jeden rok, zmiňují však i odchod tříletých a sedmiletých dětí z domova. Ságy nemluví o tom, že by do pěstounské péče odcházely děti starší deseti let. Pravděpodobně tedy existovala souvislost mezi dáváním dětí do pěstounství a prepubertálním obdobím jejich životů. Děti se dávaly do rodin nižšího sociálního postavení nebo stejného postavení v rámci rodu, často strýcům či prarodičům dětí. Skrze pěstounství rody mezi sebou uzavíraly spojenectví. Mnozí pěstouni sami o výchovu dítěte žádali, aby si zajistili něčí přízeň či získali čest. Důvody pro pěstounství prarodičů však spočívaly spíše ve velké náklonnosti k dítěti již v raném věku, proto se v ságách vyskytují babičky, které si braly na výchovu své malé vnučky. Ovdovělé matky někdy potomky zemřelých manželů dávaly na výchovu k jiným rodinám. Praxe to zřejmě nebyla úplně ojedinělá, protože autor *Ságy o lidech z Eyru* považoval za důležité sdělit, že synové Þóry „vyrůstali doma u matky“²³⁶ a jejího nového partnera až do dospělosti.

Zajímavé je také zjištění, že pokud měl otec špatný vztah se svým synem, syn nacházel útěchu u své matky (Gretti, Gísli), zatímco samotní otcové si jej vynahrazovali pěstováním dobrých vztahů s chovanci (Ásmund a Þorgils, Ófeig a Vali).

Analyzované ságy, kromě jednoho případu, nezaznamenávaly špatné vztahy mezi chovanci a pěstouny, což potvrzuje domněnku, že pěstouni byli svým chovancům jako rodiče, možná i blíže, jelikož ságy nehovoří o tom, že by rodiče své děti navštěvovali během doby strávené u jejich vychovatelů. Většinou texty jen zmiňují, že chlapec či dívka na daném statku vyrostli. Pouze jeden případ hovoří o střetu zájmů otce a pěstouna, kdy je dívka pěstounovi odňata. Jiné střety, během nichž by si chovanec či chovanka museli vybrat, na čí stranu se nakonec postaví v mém vzorku popsány nebyly.

²³⁶ *Sága o lidech z Eyru*, kap. 12.

Na základě těchto zjištění se dá říci, že instituce pěstounství těšila veliké oblibě a představovala pro obyvatele Islandu běžnou součást života. Zároveň se jednalo o velmi úspěšnou instituci, k jejímuž narušení docházelo jen zřídka, a jež si zdařile udržovala svou původní funkci, tedy zavázání si jiných lidí, či k získání požadovaného statusu.

14. Závěr

Na závěr bych ráda zodpověděla otázky, které jsem si na začátku analýzy položila. První se týkala odlišnosti vztahu otců se syny a dcerami. Chtěla jsem zjistit, v čem spočívají největší rozdíly, které ságy popisují. Výsledek je takový, že vztahy otců se syny v rodových ságách se zásadně liší od vztahů s dcerami. Synové bývají častěji oblíbenými potomky, někteří těmi nejoblíbenějšími. Kladně se u nich hodnotí pomoc s prací na hospodářství, vzájemně se s otci podporují ve věcech politických a v rámci rodové cti. Zároveň často jeden vede krevní mstu za vraždu druhého. Ságy také u otců zaznamenávají výrazné projevy truchlení nad smrtí synů, naopak smrt dcer a případné truchlení nad jejich smrtí v textech absentuje. Pokud však mezi otci a syny panovala zlá krev, jednalo se o mnohem vyhocennější vztahy než v případě dívek, které se chovaly pasivněji. Stejně jako otec mohl chlapce milovat již od narození, mohl jej také nenávidět, což později ovlivňovalo vztahy syna s vlastními potomky. Ságy taktéž popisují změnu ze špatného na dobrý vztah. Pokaždé to ale souviselo s otcovou pomocí při synově soudním sporu. Vztahy s dcerami nebývají tak komplikované jako ty se syny. Zájem o dcery se odvíjí od jejich cti a potenciálního vyhovujícího sňatku. Kolem sňatku se také odehrává nejvíce interakcí otců s dívkami. Sňatky bývají důvodem střetu či smutku dívek, nebo naopak skrze ně otec vyjadřuje svůj respekt k dceři a bez jejího souhlasu ji nehodlá provdat. Dcery však přáním otců většinou vycházejí vstříc, i když by se raději nevdávaly. Borgerdina emoční podpora Egila po ztrátě jeho oblíbeného syna je světlou výjimkou. Ságy zaznamenávají mnohem větší dynamiku ve vztazích otců a synů, zatímco vztahy s dcerami bývají častěji omezeny na záležitosti kolem zásnub.

Druhá otázka se ptala na rozdíly ve vztazích matek se syny a dcerami. Zásadním poznatkem v této otázce je, že autoři ság nezaznamenávali interakce mezi matkami a dcerami zdaleko tolik jako mezi matkami a syny. Doklady o vzájemných vztazích matek a dcer jsou natolik chabé, že z nich nelze vyvodit nic jiného než, že v rámci ságového děje neměly významnou roli. Matky navíc nemívají negativní vztahy se svými vlastními syny. Ságy je zobrazují jako pečovatelky, v nichž nachází synové podporu a útočiště v případě nepěkných vztahů s otci. V krajních případech se z matek také stávají podněcovatelky synů v případě zabití jejich příbuzného. Matčino podněcování zřejmě fungovalo jako podpora synovy mužnosti a příprava na život, v němž si musí umět zjednat respekt. Texty také zmiňují, že syn pro matku představoval oporu a mohla u něj hledat úkryt či ubytování, pokud se jí dělo nějaké bezpráví.

Ohledně toho, na jaký charakter vztahů rodičů a dětí se rodové ságy zaměřovaly, zda na pozitivní, nebo negativní, průzkum odpovídá vcelku jednoznačně. Většinu přístupů jak ze strany rodičů, tak i potomků, tvoří přístupy pozitivní. Kategorie, které jsem označila jako pozitivní, zahrnovaly oblíbené potomky, dále vzájemnou podporu (platila jak v oboustranném vztahu otce a syna, tak i matky a syna, zahrnuje ale také emoční podporu dcery truchlícímu otci), silné prožívání smutku otců nad smrtí synů, mstu za smrt ve vztahu otců a synů, matčino podněcování synů, otcův zájem o dceřin názor na budoucího manžela a ochranu její cti. Pokud šlo o negativní vztahy, zdá se, že je ságy obecně příliš neasociovaly s biologickými matkami. Jestliže sága popisovala negativní přístup žen k dětem, jednalo se buďto o nevlastní matku (*Sága o Grettim*) nebo pěstounku (*Sága o lidech z Lososího údolí*), která se však mstila za zabití syna. Negativní rodinné vztahy se v rodových ságách spojují spíše s otci, kteří někdy mívají velmi složité vztahy se syny, které buďto přetrvávají celý život, nebo se za podmínky pomoci v soudním sporu zlepší, v případě dívek lze negativní přístup vnímat, pokud na ně při zásnubách otcové nebrali ohled. Zmínky o fyzickém násilí se v rodových ságách vyskytují, avšak jen zřídka, týkají se synů i dcer a nikdy je nemá na svědomí vlastní matka dítěte.

Co se mé čtvrté otázky týče, zjistila jsem, že ve většině případů, v nichž ságy zaznamenaly interakci mezi chovanci a pěstouny, jednalo se o interakci pozitivní. Ságy mnohdy zaznamenávají, že se pěstouni chovali k chovancům jako k vlastním dětem a byli připraveni za ně položit třeba i svůj vlastní život, jak dokazuje případ Þorgerð Brák. Někteří si péčí o cizí děti dokonce vynahrazovali špatné vztahy s vlastními dětmi. Samotní chovanci vyjadřovali strach o své pěstouny a zájem o jejich bezpečí. Můj vzorek na druhou stranu nezaznamenal, až na jednu výjimku, špatné vztahy mezi pěstouny a chovanci. Jak jsem již zmiňovala v rámci celkového shrnutí analýzy, nesetkala jsem se s příkladem, kdy by chovanec odcházel do pěstounské péče a sága zmínila, že mu bylo více než deset let. To by mohlo naznačovat, že se do pěstounské péče dávaly pouze děti prepubertální, jelikož, jak Callow poznamenává, někteří chlapci začali v tomto věku dospívat a přestali být vnímáni jako děti.²³⁷ Existuje tak pravděpodobnost, že chlapci a dívky odcházející ze svých rodných domovů často ještě jako batolata si se svými pěstouny vytvářeli vztahy velmi podobné těm, které by pravděpodobně měli se svými rodiči, pokud by zůstali doma, a to jednoduše proto, že s rodiči nevyrostli, zatímco na hospodářstvích pěstounů zůstali až do své dospělosti.

²³⁷ Callow, *Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society*, s. 49-50.

Cílem této práce bylo zodpovědět výše uvedené otázky týkající se vztahů dětí s rodiči a pěstouny. Zároveň jsem ale také chtěla tuto problematiku komplexněji zmapovat a představit typy vztahů, které se na základě analyzovaných ság ve staroseverských rodinách objevovaly. Myslím si, že problematika rodinných vztahů Staroseveřanů a jejich rozšířená praktika pěstounství představují velmi zajímavá témata, jenž je třeba ještě do hloubky prozkoumat.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

Bandamanna saga. In: *Íslensk fornrit*, 7, 1936, s. 291-363.

Hænsa-Póris saga. In: *Íslensk fornrit*, 3, 1938, s. 1-47.

Sága o Eiríkovi Zrzavém. In: *Staroislandské ságy*. Přeložil: Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015, s. 23-44. ISBN 978-80-7407-284-0.

Sága o Egilovi synu Skallagrímově. Přeložil Karel Vrátný. Praha: [s. n.], 1926, 207 s.

Sága o Gíslim. In: *Staroislandské ságy*. Přeložil: Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015, s. 151-212. ISBN 978-80-7407-284-0.

Sága o Grettim. Přeložil Ladislav HEGER. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1957. 256 s.

Sága o lidech z Eyru. In: *Staroislandské ságy*. Přeložil: Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015, s. 45-150. ISBN 978-80-7407-284-0.

Sága o lidech z Lososího údolí. In: *Staroislandské ságy*. Přeložil: Ladislav HEGER. Praha: Garamond, 2015, s. 213-362. ISBN 978-80-7407-284-0.

Sekundární literatura

ARIÉS, Philippe. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York: Alfred A. Knopf, 1962. ISBN-13 978-0224600118.

BYOCK, Jesse. *Viking Age Iceland*. Londýn: Penguin Books, 2001. 448 s. ISBN-13 987-0-14-029115-5.

CALLOW, Chris. Transitions to Adulthood in Early Icelandic Society. In: *Children, Childhood and Society*. BAR International Series 1696, 2007, s 45–55. ISBN 978-1407301389.

CRAWFORD, Sally a SHEPHERD, Gillian. *Children, Childhood and Society*. BAR International Series 1696, 2007. ISBN 978-1407301389.

HANSEN, Anna. Fosterage and Dependency in Medieval Iceland and its Significance in Gísla saga. In: *Youth and Age in the Medieval North*, 2008, s. 73-86. ISSN 1569-1462.

ITHYRE, Cathy J. *Medieval Family Roles*. Routledge, 2012. 264 s. ISBN 9780815336631.

JOCHENS, Jenny. *Women in Old Norse Society*. Ithaca: Cornell University Press, 1995. 266 s. ISBN 978-0-8014-8520-6.

KADEČKOVÁ, Helena. *Dějiny Islandu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 308 s. ISBN 80-7106-408-4.

LARRINGTON, Carlyne. Awkward Adolescence: Male Maturation in Norse Literature. In: *Youth and Age in the Medieval North*, 2008, s. 145–160. ISSN 1569-1462.

LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999. Přeložil Ondřej Bastl a kol. 320 s. ISBN 80-7021-682-4.

LEWIS-SIMPSON, Shannon. The Challenges of Quantifying Youth and Age in the Medieval North. In: *Youth and Age in the Medieval North*, 2008, s. 73-86. ISSN 1569-1462.

MILLER, William Ian. *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law, and Society in Saga Iceland*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990. 407 s. ISBN 0-226-52679-8.

MITCHELL, Linda. *Family Life in the Middle Ages*. Westport: Greenwood Press, 2007. 240 s. ISBN-13: 978-0-313-33630-0.

STEBLIN-KAMENSKIJ, Michail I. *Svět islandských ság*. Přeložil Jiří Munzar. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1975. 155 s. ISBN 33-445-75.

Internetové zdroje

ANDERSSON, Theodore M. *The Icelandic Family Saga: An Analytic Reading* [online]. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1967 [cit. 26. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/viewbooktoc/product/249178?rskey=kh1CVn&onlyResultQuery=9780674729292&onlyResultQuery=9780674729292&rskey=kh1CVn>.

BYOCK, Jesse. *Saga Form, Oral Prehistory, and the Icelandic Social Context* [online]. *New Literary History* 16, 1984-1985 [cit. 25. 3. 2018]. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/7428/d15663d8dc09369fae9fc11467c6e5e9c02e.pdf>.

HANSEN, Anna. *Representations of Children in the Icelandic Sagas* [online]. Eberhard Karls Universität Tübingen, 2002 [cit. 14. 6. 2018]. Dostupné z: <https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/handle/10900/46195>.

HOLCOMB, Kendall M. *Pulling the Strings: The Influential Power of Women in Viking Age Iceland* [online]. Western Oregon University, 2015, 23 s. [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <https://digitalcommons.wou.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1044&context=his>.

HUME, Kathryn. *Beginnings and Endings in the Icelandic Family Sagas* [online]. In: *The Modern Language Review*, vol. 68, no. 3, 1973 [cit. 5. 4. 2018]. Dostupné z : <https://www.jstor.org/stable/3724996>.

JAKOBSSON, Ármann. *Troublesome Children in the Sagas of Icelanders* [online]. In: *Saga-Book* 27, 2003, s. 5–24 [cit. 20. 4. 2018]. Dostupné z: https://www.academia.edu/1951852/_Troublesome_Children_in_the_Sagas_of_the_Icelanders_Saga-Book_27_2003_5_24.

MILLER, William Ian. *Some Aspects of Householding in the Medieval Icelandic Commonwealth* [online]. University of Michigan Law School Scholarship Repository, 1988 [cit. 12. 4. 2018]. Dostupné z:

<https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=2067&context=articles>.

PATZUK-RUSSELL, Ryder. *The Development of Education and Grammatica in Medieval Iceland* [online]. University of Birmingham, 2016, 382 s. [cit. 3. 6. 2018]. Dostupné z: <http://etheses.bham.ac.uk/7224/1/Patzuk-Russell17PhD.pdf>.

ROGERS, Bethany. *He Who Learns will Benefit from It: Education in Medieval Icelandic Literature* [online]. University of Iceland, 2015 [cit. 15. 6. 2018]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275655688_He_Who_Learns_will_Benefit_from_It_Education_in_Medieval_Icelandic_Literature.